

Demokrasi ve Katılımcılık Divanı

Müzakereci Kitapçığı

Di'van

3 Eylül 2023

Bu kitapçığı
HizmetWiki
üzerinden de
okuyabilirsiniz.

İçindekiler

İçindekiler.....	1
Demokrasi ve Katılımcılık Divanı Ekibi.....	2
Program Akışı.....	4
Açılış.....	4
Hoş Geldiniz.....	7
Ana Makale:	
Demokrasi'ye Katkının Reel Anlamı ve Hizmet Hareketi Örneği.....	9
Değerlendirme Makalesi 1:	
Demokrasi Okulu veya Okulsuz Demokrasi.....	18
Değerlendirme Makalesi 2:	
Özgürlükçü Değerler Merceğinden Türkiye ve Hizmet Hareketi'nde Demokrasi.....	23
Değerlendirme Makalesi 3:	
Hizmet'in Demokratik Potansiyeli Aktive Edilmeyi Bekliyor.....	28

Demokrasi ve Katılımcılık Divanı Ekibi

Divan Toplantıları Organizasyon Heyeti:

Prof. Dr. İbrahim Hasgür

Prof. Dr. Kemal Özden

Dr. Züleyha Mary Fikret

Risale ve Hizmet Araştırmaları Merkezi Direktörü:

Kerim Balcı

Hizmet ve Medeniyet İnşası Seminer Koordinatörü:

Melike Gülen

Demokrasi ve Katılımcılık Divanı Koordinatörü:

Ercüment Said

Divan Oturum Başkanı:

Yüstra Mesude Arslan

Demokrasi ve Katılımcılık Divanı Sunumları:

Meryem Köken

Prof. Dr. Şammas Salur

Doç. Dr. Kezban Karagöz

Dr. Bülent Keneş

Doç. Dr. Mahmut Akpınar

Raportörler:

Beyza Nur Uğur

Meryem Köken

Çağrı Adil

Abdurrahman Can

Kahoot Hazırlama ve Sunum:

Çağrı Adil

Abdurrahman Can

Kapak Resmi Tasarımı:

Ali Şenol Gürsoy

Demokrasi ve Katılımcılık Kitapçığı Tasarımı:

Abdurrahman Can

Çağrı Adil

Program Akışı

3 Eylül 2023 Pazar

1. Hoşamedî Oturumu

Oturum Başkanı: Ercüment Said

- Hoş Geldiniz Konuşması - Ercüment Said
- Divan Açılış Konuşması - Prof. Dr. Kemal Özden
- Demokrasi ve Katılımcılık Anket Sonuçları Sunumu - Meryem Köken

2. Makale Sunum Oturumu

Oturum Başkanı: Yüstra Mesude Arslan

- Program Akışı ve Müzakere Kuralları Duyurusu - Yüstra Mesude Arslan
- Ana Makale: Demokrasi'ye Katkının Reel Anlamı ve Hizmet Hareketi Örneği - Prof. Dr. Şammas Salur
- Muhterem Hocaefendi'nin Demokrasi ve Katılımcılık üzerine video gösterimi
- Değerlendirme Makalesi 1: Demokrasi Okulu veya Okulsuz Demokrasi - Doç. Dr. Kezban Karagöz
- Değerlendirme Makalesi 2: Özgürlükçü Değerler Merceğinden Türkiye ve Hizmet Hareketi'nde Demokrasi - Dr. Bülent Keneş
- Değerlendirme Makalesi 3: Hizmetin Demokratik Potansiyeli Aktive Edilmeyi Bekliyor - Doç. Dr. Mahmut Akpınar

Mola

Müzakere Odaları (Breakout Rooms)

3. Müzakere Oturumu

Oturum Başkanı: Yüstra Mesude Arslan

- Müzakere Kuralları - Yüstra Mesude Arslan
- Müzakere Heyeti ve Katılımcılardan Soru ve Yorumlar

Mola:

Sunucu: Çağrı Adil

Ödüllü Kahoot

4. Kapanış Oturumu

Oturum Başkanı: Yüstra Mesude Arslan

- Karikatür Gösterimi
- Demokrasi ve Katılımcılık Divanı Sonuç Bildirgesi'nin Okunması - Beyza Nur Uğur
- Bildirinin Oylanması
- Kapanış Konuşması - Melike Gülen

Açılış

Respect Graduate School bünyesinde faaliyet gösteren R&H Araştırmaları Merkezi'nin üçüncü Divan toplantısına hoş geldiniz. Geçen toplantılarımızda 'Göç' ve 'Çevre' konularını ele almıştık. Bugün ise ehemmiyetli bir konuyu ele almak ve tartışmak üzere bir araya geldik: 'Demokrasi ve Katılımcılık'. Bu divan, demokrasinin özüne dair derinlemesine bir anlayışın ve katılımcılığın önemini vurgulamanın yanı sıra, özellikle 'Mana Buudlu Demokrasi' kavramının ışığında toplumsal bir vizyonun peşinde koşmanın gerekliliğini ele alacaktır.

Demokrasi, tarih boyunca pek çok farklı toplumun yüzyıllar süren deneyimleri ve mücadeleleri sonucunda olgunlaşan bir yönetim biçimidir. İnsan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, farklılıklara ve kutsallara saygı gibi değerler, demokrasinin temel taşlarıdır. Ancak demokrasi, sadece bir sistem olarak ele alınmamalı, aynı zamanda bir yaşam tarzını ifade etmelidir. Bu noktada, 'Mana Buudlu Demokrasi' kavramı, demokrasinin özünü derinlemesine anlamaya ve onu insanlığın manevi arayışlarına uygun hale getirmeye yönelik bir çağrıdır.

Demokrasi ve katılımcılık, birbirini tamamlayan iki temel unsurdur. Katılımcılık, bireylerin toplumun yönetimine etkin bir şekilde dahil olmasını ve karar alma süreçlerine katkı sağlamasını ifade eder. Bir toplumda demokrasinin gerçek anlamda işleyebilmesi için tüm bireylerin fikirlerini ifade etme hakkına sahip olmaları ve bu fikirlerin toplumsal düzeyde değerlendirilmesi gerekmektedir. Hizmet Hareketi'nin Temel Değerleri'nden biri olan 'aktif vatandaşlık ve toplumsal katkı' da bu bağlamda öne çıkar.

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi'nin "Demokrasinin tekamülünü isteyiş asla onun din yerine konması manasına gelmemelidir. Dinin mukaddesliği ve münezzehiyeti mahfuzdur; dolayısıyla, İslam ile demokrasinin kıyaslanması mevzubahis olamaz. Bu itibarla da, kemale ermiş ve herkes tarafından benimsenmiş bir demokrasiden bahsetmenin mümkün olmadığı ve demokrasinin henüz bir gelişme vetiresi yaşadığı günümüzde İslam'ın demokrasiye katabileceği zenginlik de mutlaka düşünülmelidir." ifadelerinden yola çıkarak yokuş

yukarı tırmanmaya devam ediyor ümidini taşıdığımız demokrasinin en azından irtifa kaybetmemesine gayretin bir ifadesidir bu divan.

Değerli katılımcılar, bu divandaki tartışmaların, demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olmadığını, aynı zamanda insan haklarını, özgürlükleri, adaleti ve toplumsal eşitliği içeren bir yaşam biçimi olduğunu hatırlatmasını umuyorum. Bir arada yaşamının ve karar alma süreçlerine katılmanın değerini vurgulayarak, daha adil, daha demokratik ve daha insan odaklı bir geleceğin ve bu vizyona tam manası ile haiz bir Hizmet Hareketi'nin inşasına tuğla taşımayı amaçlıyoruz.

Bu bağlamda divanımıza birbirinden kıymetli katılımcılarımız değer kattılar. Divan'da ana sunumu kıymetli ilim insanı **Prof. Dr. Şammas Salur** yapacak. Salur'un makalesine yine değerli fikir insanları; **Doç. Dr. Kezban Karagöz**, **Doç Dr. Mahmut Akpınar** ve **Dr. Bülent Keneş** makaleleri ile mukabelede bulunacaklar. Organize Heyeti adına **Prof. Dr. Kemal Özden** Hocamız açılış konuşması yapacaklar. Demokrasi ve Katılımcılık Divanı'nın moderatörlüğünü Akademisyen **Yüstra Mesude Arslan** yapacak. **Beyza Nur Uğur**, **Meryem Köken**, **Abdurrahman Can** ve **Çağrı Adil** hocalarımız da raportör olarak bildirgeyi şekillendirecekler. Çevre Divanı'na katılımcıların yanı sıra kırk civarında müzakereci davet edildi, hepsine ayrı ayrı şükranlarımı sunuyorum. Bu vesileyle değerli katılımcılarımıza, programa hazırlık aşamasında emeği geçen dünyanın dört bir yanından hizmet mensuplarına ve hassaten Divan ekibi olarak bizi her aşamada destekleyen Kıymetli Hocalarım **Melike Gülen** ve **Emine Eser** Hanımefendilere, **Ertuğrul İncekul** ve **Kerim Balcı** Beyefendilere de en kalbi teşekkürlerimi arz ediyorum.

Demokrasi ve Katılımcılık Divanı ekibi adına,
Ercüment Said

Ercüment Said, Van doğumludur. 2017 yılına kadar Türkiye'nin çeşitli kentlerinde devlet memurluğu yapmıştır. 2020 yılından itibaren iltica ettiği İsveç'te yaşamaya başlamıştır. Şuan Stockholm'de bir belediye de sosyal çalışmacı olarak memuriyet yapmaktadır. Yaklaşık üç yıldır Respect Graduate School bünyesindeki faaliyetlere katılmaktadır. Ayrıca İsveç'te rehberlik faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. Bunun yanında Judo hakemi olan Said, İngilizce, İsveççe ve Arapça bilmektedir.

Kitap editörü ve akademisyen olan **Yüstra Mesude Arslan;** üniversite, yüksek lisans ve doktora eğitimini 'Gazetecilik' alanında aldı. 18 yıldır kitap, dergi, radyo yayıncılığı alanında çalışıyor. Belgesel, makale ve reklam seslendiriyor, diksiyon dersleri veriyor. Halen bir yayın grubunda editör olarak çalışıyor. Evli, 2 çocuk annesi. Yunanistan'da yaşıyor.

Hoş Geldiniz

Çok Saygıdeğer Meslektaşlarım, Akademisyen Arkadaşlarım, Değerli Katılımcılar,

Demokrasi hem Türkiyemizde, hem de dünyanın başka pekçok yöresinde kendi kendini yiyip tüketiyor. Fareed Zakaria'nın popülerleştirdiği isimle bir dizi illiberal demokrasi türedi dünyada. Popülizm, demokrasinin seçimlere indirgenmesi, yüksek teknoloji aygıtlarının oy alma davranışlarımızda irademizi elimizden alması ve tabi Deep Fake gibi daha bir dizi baş ağrısı var demokrasinin. Bugün dünyanın pek çok oturaklaşmış demokrasisinde bile toplumlar işlemeyen bir demokrasidense işleyen bir otoriter rejimi tercih edebileceklerini söylüyorlar. Sözün kısası demokrasi tehlikede...

Laiklik tehlikede diye bağırıp duran aydınlarımızın demokrasinin karşı karşıya olduğu tehlikeleri görmezden gelmesi de tehlikenin bambaşka bir boyutu aslında.

Respect Graduate School bünyesinde faaliyet gösteren arkadaşlarımızın Demokrasi Divanı'nı düzenleme kararlarını ve bu konuda gösterdikleri kararlılıklarını işte bu tehlike sebebiyle önemli buluyorum.

Demokrasi tehlikede ve fakat bu tehlikeden kendisini geliştirmiş olarak da çıkabilir. Bunun olup olmayacağını bizim gayretlerimiz belirleyecek. Olursa gelecek kuşaklar bu gayretleri ödüllendirilecektir. Başarısız olursak cezalandırılmak için gelecek kuşakları beklememiz gerekemeyecek.

Demokrasi Divanı'nda demokrasinin karşı karşıya olduğu sorunlar kadar bu sorunların çözümüne Hizmet müntesiplerinin ne gibi katkılarının olabileceğini de konuşacağız. Hizmet Hareketi bir eğitim, diyalog ve insani yardım hareketidir. Faaliyet alanlarının her üçü de demokrasi kültürünün inşasına katkıda bulunabilecek alanlardır. Elbette bu yönde bilinçli bir çabanın olması şartıyla.

Kerim Balcı, Melike Gülen ve Emine Eser Hocalarımızın organizasyonunda düzenlenen Divan Toplantıları aslında Hizmet ve Medeniyet İnşası Semineri'nin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştı. Bu seminer AfSV'nin 2021 tarihli Hizmet

Hareketi'nin Temel Değerleri Açıklamasını esas alıyordu.

Hepinizin kabul edeceği üzere Hizmet Hareketi'nin Temel Değerleri Açıklaması'nın bir kısmı durum tespiti yaparken, bir kısmı da ufuk çiziyordu. Yani o belgede zikredilen prensip ve aksiyonların bazıları hakkında Hizmet'in kendini geliştirmesi gerektiği zaten belgeyi hazırlayanların da beklentisiydi. İşte Divan Toplantıları Hizmet'in kendisini geliştirmesi gereken faaliyet alanlarının ve değerler silsilesinin masaya yatırıldığı toplantılar. Bu toplantılarda kolektif akılla ortak bir kanaat hasıl edilmeye çalışılıyor.

Bir eksiği kapatmaya çalışan her fikir alışverişi, kendisinin de eksik kalabileceğini baştan kabullenmelidir. Demokrasi gibi tanımı zor, herkesin kendi menfaat ve ilgisine göre tanımlayabildiği bir kavramın iyileştirilmesi veya korunması kolay bir vazife olmadığı açık. Bu anlamda Demokrasi Divanı'na iddia ettiğinden fazla mananın yüklenmemesi gerektiği kanaatindeyim. Demokrasi Divanı sadece bir ilk adımdır.

Bu adımı atma cesareti göstermiş olan arkadaşlarımızı, özellikle de Demokrasi Divanı Koordinatörü Ercüment Said ve Divan Oturum Başkanı Yüsrü Mesude Arslan Hocalarımızı can-ı yürekten tebrik ediyorum. Demokrasi Divanı'ndaki müzakerelere temel teşkil edecek ana makaleyi yazan akademisyen arkadaşım, dostum, Prof. Dr. Şammas Salur Hoca'ya, onun makalesine cevabi makaleler yazarak müzakereyi çok yönlü bir hale getirmeye çalışan Doç. Dr. Kezban Karagöz, Dr. Bülent Keneş ve Doç. Dr. Mahmut Akpınar'a teşekkürler ediyorum.

Bendeniz Prof. Dr. İbrahim Hasgür ve Dr. Züleyha Mary-Fikret ile birlikte Divan Toplantıları Organizasyon Heyeti'nin üyesiyim. Bu heyet adına Divan katılımcılarına şu hatırlatmalarda bulunarak konuşmamı tamamlıyorum.

1. Burada başlayan müzakereyi burada bitirmeyelim. Her birerlerimiz eli kalem tutan, dili kelam söyleyen, zihni fikir üreten insanlar olarak Divan Toplantılarının

konularını farklı mecralarda dillendirebilir, müzakereye daha geniş kitlelerin katılmasını sağlayabiliriz.

2. Demokrasi Divanı üçüncü divan toplantısı. Daha önce düzenlenen Göç ve Çevre Divanları da çok önemli konuları ele almış, ancak arzu ettiğimiz ölçüde bir aksiyon enerjisi üretememiştik. Hizmet Hareketi'nde düşünce ve aksiyon birbirini beslemelidir. Bu sebeple hepinizi burada konuşulanları hayata geçirmek için gayret göstermeye davet ediyorum.
3. Muhterem Fethullah Gülen Hocamızın Şura'dan beklenen faydalarla alakalı ifadelerini aklımızdan çıkarmayalım. Divan, sadece doğru kararı vermek için toplanmadı; burada fikir ve ifade hürriyetini öğrenmek, yürütmenin başındakilerin sorgulanabilirliği prensibini yerleştirmek, hatalar karşısında yapıcı bir tavır geliştirerek tamir edici olabilmek ve sorumluluğu paylaşma kültürünü tesis etmek, toplum karşısında fikrini telaffuz ve savunma kabiliyetini geliştirmek gibi bir dizi faydayı edinmeye çalışıyoruz. Bu açıdan fikirlerinizi paylaşıırken sadece fikrinizin değil, paylaşma keyfiyetinizin de değerli olduğunu unutmamanızı rica ediyorum.

4. Son olarak lütfen 10 Aralık 2023 tarihli İnsan Hakları Divanı'nı takvimlerinize şimdiden kaydediniz.

Hepinize keyifli ve üretken bir fikir fırtınası tecrübesi diliyorum.

Organize heyeti adına,
Prof. Dr. Kemal Özden

1970 Çanakkale doğumlu olan **Prof. Dr. Kemal Özden**, Lisans öğretimini 1992'de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi'nde tamamladı.

Fatih Üniversitesi'nde Yüksek Lisans ve Marmara Üniversitesinde doktorasını tamamladı. Çalışma alanları yerel yönetimler, yerel siyaset, siyasal katılım, siyasal partiler, Afrika siyaseti, kentleşme politikaları, ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Türkiye ve yurt dışında 20 civarında üniversitede ders vermiştir. Halen Respect Graduate School'da Öğrenci Dairesi Başkanlığı yapan Özden Journal of Global Social Sciences ve Journal of Global Economics and Business adlı iki akademik derginin editörlüğünü yapmaktadır.

Ana Makale:

Demokrasi'ye Katkının Reel Anlamı ve Hizmet Hareketi Örneği

Prof. Dr. Şammas Salur

Giriş Niteliğinde Birkaç Söz

Bu yazı yarı akademik bir deneme yazısıdır. Yazıda konu edilen düşünceler subjektif olabilirler. Dolayısıyla bir ispata yönelik düşünceler değildirler. Yazının bu şekilde yazılma nedeni en başta tartışmaya kapı aralamayı amaçlamaktır. Yazıda alıntılar varsa da bunlar dipnotlarla gösterilmemiş, ancak alıntıların nerelerden yapıldığı belirtilmiştir.

Demokrasi ve Hizmet Hareketi Üzerine Bazı Notlar

- Bu yazıda demokrasinin olmazsa olmazlarından olarak altı çizilmesi gerekli olan nokta iktidarı sınırlandırmak (sadece siyasal iktidar değil toplumsal, bürokratik, sivil her türlü iktidar kastedilmektedir), iktidarın nasıl sürdürüleceği ile ilgili kuralların benimsenmesi ve iktidarın belirli prosedür dahilinde devredilmesidir. "Türk demokrasisinin" Batılı modern demokrasilerden en temel farkı iktidarın devri konusundaki uzlaşmazlıklardır. 'Muhafazakâr zihniyetin'?! (özellikle elitist cumhuriyetçilik; daha az olarak mutaassıp dindarlık) bu konuda söyleyebileceği çok fazla sözün olmadığını kaydetmek gerekmektedir.
- Düşünce olarak bir evrensel demokrasi ve evrensel demokratik kurallardan söz edilebilse de sistem olarak evrensel bir demokratik sistem inşa etmek imkân dışıdır. Evrensel demokratik prensiplerin evrensel düzlemde değil ancak ulusal düzlemde bir demokrasi inşasında kullanıldıklarını kabul etmek gerekir.
- Günümüz demokrasilerine demokrasinin imkânlarının dışında bir anlam yüklememek için 'sınırlar içinde bir demokrasiden' söz etmek uygundur. Çağdaş batılı liberal demokrasiler bir yandan özgürlük ve eşitlik

gibi birtakım ilkeleri savunmakta, demokratik dünyada bireylerin örneğin sosyal, ekonomik ve kültürel özgürlüklerinden söz etmekte ama bu liberal sistemin ürünü ve uluslararası hukukun önemli kaynaklarından olan 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi hemen sınırlar içerisine işaret ederek bütün yükü taraf devletlerin sırtına yüklemekte bu hakların etkili bir biçimde kullanılabileceği bir sistem üzerine tartışma yapmamaktadır.

- Sosyal hareketler bazı hedefler üzerinden doğup yükselirler. Ancak her sosyal hareket bünyesinde bir ideoloji, bir demokratik ideal ya da çok uzun doğru/yanlış listeleri bulundurmaz. Bunun basit nedeni birçok sosyal hareketin pratik sorunlar üzerine eğilmesidir. Dolayısıyla süreç içerisinde birtakım değişikliklere, uzlaşmalara, toplumsal olayların yol göstericiliklerine ve benzeri etkilere açıktır. Hizmet Hareketi'ni de bunun istisnası olarak görmemek gerekir.
- Hizmet Hareketi başlangıcında demokrasi ya da benzer ideallerle yola çıkmadı ancak hedefi yine birlikte yaşamaydı. Bir diğer deyişle aslında bir birlikte yaşayabilme projesiydi. Bir takım uzlaşmaz görünen rakipleri ve sorunları olsa da. Bu anlamda birlikte yaşama ideali içerisinde bugünkü modern demokrasinin özü somut biçimde yer almaktaydı.

Genel Olarak Demokrasi Üzerine

Demokrasi düşüncesi günümüz dünyasında en azından retorik düzeyde hemen herkes tarafından kabul gören bir düşünce halini almıştır. Bugün en despot rejimlerden en marjinal sistemlere kadar demokrasi kategorik olarak reddedilmeyen bir sistemdir. Öyleyse kargaşayı önlemek için öncelikli olarak yapılması gereken demokrasinin temel ilkelerini ele almaktır. Bu ilkeler nelerdir:

Katılım, eşitlik, hesap verebilirlik, tolerans, şeffaflık, çoklu parti sistemi, kontrollü güç kullanımı, bağımsız medya, anlaşma yapma ve ekonomik inisiyatif özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dilekçe hakkı, özgür, adil ve belli aralıklarla tekrarlanan seçimler (seçimle gelenin seçimle gitmesi ilkesi), bağımsız mahkemeler ve belki de en önemlisi günümüzde demokrasinin en temel kurucu ilkesi olan hukukun üstünlüğü ilkesi. Bu ilkelerden çıkarabileceğimiz en temel sonuç ise birlikte yaşanılan diğer insanlara (sadece ulusal düzeyde değil kozmopolit düzeyde de) saygıdır.

Bu ilkelerin birçoğu bir erdem ya da fazilet olarak karşımıza çıkmakta, bazı karmaşık tarihsel süreçleri ve gelenekleri de içermektedirler. Ancak özellikle geçtiğimiz yüzyılın başlarında oldukça popüler olan antropolojik araştırmalara baktığımızda, bunlar bize insan rasyonalitesinin (makuliyet, akla yatkınlık) hemen hemen dünyanın birçok yerinde benzer biçimde işlediğinin fotoğraflarını verdiler. Özellikle Malinowski, Mauss, Radcliffe Brown gibi antropologlar, farklı yöntemler kullanıp toplumsal süreçleri farklı okumuş olsalar da insan rasyonalitesinin benzerliğinin altını çizen çalışmalara imza attılar. Kanaatimce demokrasinin temel ilkelerinin bir rasyonalite üzerinden benzerlik gösterebileceğinin bir desteği olarak bu çalışmalara atıfta bulunabiliriz. Demokratik süreçlerin işleyişlerindeki bazı farklılıkların temel düşünce olarak demokrasiye zarar vermeyeceğini varsayabiliriz. Bunu basitçe içi boşaltılmış ve retorik bir durum olarak da düşünmemek gerek. Zira gerçekten de farklı coğrafyalarda belki de önemli oranda tarih ve coğrafyadan kaynaklanan kültürel altyapılardan ötürü demokrasinin içi farklı biçimlerde doldurulabiliyor. Örneğin Rus demokrasisini Batının liberal demokrasileriyle birebir kıyaslayarak ele alamayız. Eşitlik ve denkserlik (fairness) kavramları bu kültürlerde farklı biçimlerde değer verilen kavramlardır. Batıda eşitlik temelde, örneğin kanun önünde eşitlik ya da fırsat eşitliği iken, Rus kültüründe bu bir toplumsal, verili eşitlik düşüncesi gibi ele alınır. (Russian Mentality Dictionary) Bu anlamda Rus düşüncesinin en başından bir veri olarak kabul ettiği eşitlik düşüncesini günümüz liberal demokrasilerinin “fairness” yaklaşımının doğrudan doğruya karşısına koymak bir

kıyaslamayı mümkün kılmasa da farklı yollardan eşitlik düşüncesine ulaşmayı hedeflemeleri demokrasiyi kabul açısından sorunlu gözükmemektedir. Dolayısıyla demokrasiyi sadece yapılar üzerinden okumaktansa kültür üzerinden okumak ve farklı demokrasi modelleri üzerine kafa yormak daha tutarlı bir yoldur. Bir diğer ifadeyle demokrasi ile ilgili konuşurken ele alınması gereken kafa karıştırıcı bir soru “ne tür bir demokrasi” sorusudur.

Bugün Batı demokrasilerinin en belirgin vasıflarından birisi temelde liberal bir görüntüye sahip olmalarıdır. Öyleyse demokrasiyi en temelde liberal bir düzlem üzerinden mi ele almak zorundayız? Ya da tüketim miktarı, kalitesi gibi birtakım kapitalist bileşenler üzerinden bir demokrasi tanımı mı yapmalıyız? Eğer böyle kavramlar üzerinden gidecek isek günümüzde önemli oranda taraftar toplayan ve tüketim toplumunun karşısına çıkan çevre konusunu nereye oturtmak gerekir? Tüketim kalitesi bir demokrasiyi de beraberinde getiriyorsa geleceğimizi ve belki de şu anda yeryüzünde yaşayan insanlar olarak bizleri dahi tehdit eden çevre sorunlarına karşı söyleyeceğimiz neler kalmaktadır ve çevre tartışmalarını nereye koymak gerekmektedir? Bu noktada düşünce (ide) olarak demokrasiyi uygulamadaki demokrasiden ayırmak gereklidir. Reel olanı ideal olarak kabul etmek zorunda değiliz. İnsanlar demokrasiye bir fikir olarak taraftar olabilirler ancak uygulamadaki beğenmeyebilirler. Gerçekte demokrasileri besleyen, sağlıklı kılan ve ayakta tutan da demokrasilerin farklı formları arasında ortaya çıkan tartışmalardaki diyalektik düşüncedir. A, B, C ya da D formundaki demokrasiler arasındaki tartışmalardan ortaya hibrit modellerin çıktığı ve bazı ilkeleri önceleyip bazılarını ise daha ikincil pozisyonlara ittiğinde şüphe yoktur. Bu anlamda demokrasiler diyalektik sistemlerdir.

Hiç bir kimsenin istediğinin yüzde yüz olmaması ama herkesin istediklerinin bir kısmının belirli oranlarda gerçekleşmesi demokrasilerin en açık özelliklerindendir. Bu anlamda demokrasiler total düşüncelerden ayrılmaktadırlar.

Modern Demokrasilerin Kültürel Altyapıları

Peki modern demokrasi yeryüzünde nasıl ortaya çıktı? Elbette burada Atina demokrasisi üzerinde ya da şehir devletleri üzerinde durmak çok anlamlı değildir. Ya da 1215 Magna Carta Libertatum'un günümüz demokrasilerinin gelişimine katkıları üzerinden yürümek oldukça vakit alıcı olur. Habeas Corpus ilkesinin benimsenmesinin demokratik gelişimin özellikle temel insan haklarının kapsamını genişletmesinin üzerine eğilmek de belki konuyu fazla dağıtmak anlamına gelebilir. Ancak özellikle üç temel belgenin modern demokrasinin gelişimine kümülatif etkisini ve kendilerinden önceki temel demokratik metinleri de kapsadığını söylemeden geçmek eksikliğe neden olur. Bu üç temel modern metin Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız Yurttaş Hakları Bildirisi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Her üç bildirinin içeriği temel insan haklarının tanınması, ona saygı, eşitlik ilkesi, insan haklarının korunmasına yönelik olarak ele alınan yasal garantiler gibi demokrasinin özünü teşkil eden konulardan oluşmaktadır.

Kısaca bu bildirilerin temellerine ve bu düşüncelerin doğmasına temel teşkil eden durumlara bakabiliriz. Alexis de Tocqueville Amerika'da Demokrasi kitabında sözünü ettiğim düşüncenin doğuşunu ele almakta ve bize geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu modern demokrasi düşüncesinin özellikle sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik temellerine çok kısa olarak değinelim. Öncelikle kaydetmek gerekir ki Amerika'ya olan göç özellikle birtakım baskıların sonucunda doğmuş bir harekettir. Avrupa'daki aydınlanma düşünce alanında alışılmış kalıpların dışına çıkmayı mümkün kılmıştır.

Bunun sonucunda Batı toplumlarında birtakım tartışmalar ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Avrupa'daki aydınlanma yaygın olarak dine karşı bir tutum olarak ele alınsa da özünde dinin taşıyıcısı konumundaki kiliseye karşı bir tutumdur. Bu anlamda Avrupa'da ortaya çıkan Protestan dinsel düşünceler özünde bir aydınlanmayı ve itirazı içeriyordu. Bir diğer deyişle Protestanlık içerisinde politik bir muhalefet düşüncesini de barındırmaktaydı. O yıllardaki çekişmeler ve savaşlar bunu bize anlatmaktadır. Ancak azınlıkta kalmaları, politik

örgütlenmelerinin zayıflığı düşünce olarak şiddete uzaklığı bu düşüncedeki insanların Avrupa'da tutunamamaları sonucunu doğurdu. Kutsal Roma içindeki Augsburg Antlaşması (1555) ve Fransa'daki Nantes Fermanı (1598) da protestanlara güvenli bir ortam sunmadı. Yeni dünyanın keşfi ve bu dünyalarda özgür, baskıdan uzak, otoritenin emrinden azade olma düşüncesi sonrası kitlesel göçler yaşandı ve bu demokratik düşünce yeni dünyaya taşınmış oldu. Gerçekten de Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne baktığımızda bu yaklaşımın ve insanın temel ve ayrılmaz olan haklarının (yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakları) bu bildirgeye yansıdığını görmek mümkündür. Günümüz demokrasilerinin de temellerini oluşturan düşüncenin hem sistem bağlamında hem de bireysel bağlamda bu temel ilkelere dayandığı çok açıktır. Yaşam hakkı prensip olarak kısıtlanamazken özgürlük ve mülkiyet hakları birlikte yaşadığımız insanların da aynı haklarını garanti alma açısından düzenlenir.

Özellikle liberal demokrasilerde aslanan düzenlemedir, yasaklama değildir. Coğrafi olarak korunaklı bir ülkeye göç edilmiş olması ve bu geniş ülkenin imkânları da bu temel hakların yerleşip kurumsallaşmasında etkili olmuştur. Ayrıca psikolojik olarak bir takibat ve baskıdan kurtulmuş olma durumu başkaları üzerinde despotik bir üstünlük kurma düşüncesini de önemli oranda törpülemiştir.

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi bağlamında ele alınması gereken bir diğer nokta ise bu bildirgenin günümüz demokratik kurumlarından birisi olan anayasacılığa öncülük etmiş olmasıdır. Bağımsızlık Bildirgesi'nin öncesi ve sonrasındaki önemli mücadeleler sonucunda ortaya çıkan bazı metinlerin de hem bu bildirgeye hem de hak ve özgürlüklerin güvenceye alındığı bir metin olarak anayasaya etkileri de demokrasinin gelişimi açısından önemli bir süreci anlatmaktadır. Connecticut Temel Yasaları, Mayflower Sözleşmesi, Virginia Haklar Deklarasyonu, 1776 tarihli Pensilvanya Anayasası gibi birtakım metinler temelde birlikte yaşamayı önceleyen ve iktidarı sınırlamaya dönük çalışmalar olarak ele alınabilirler ve anayasal sürecin önemli kilometre taşlarıdır. Federalist Paper olarak ün kazanan ve erken dönemde anayasal süreci garanti altına almaya yönelik olarak üç önemli şahıs tarafından

kaleme alınmış ve basın üzerinden yayınlanmış metinleri de özellikle kaydetmek gerekir.

Burada altı çizilmesi gerekli olan bir konu da aslında üretilen bu metinlerin İngiliz anayasacılığına benzer bir süreci takip etmiş olmalarıdır. Kısaca söylemek gerekirse her ne kadar Amerikan Anayasal süreci bir metin olarak bir anayasa doğurmuş olsa da İngiltere'deki tarihsel sürece benzer biçimde anayasa olmayan ama anayasalar gibi bağlayıcı gücü yüksek metinlerin anayasallığı garanti altına almış olmaları dünya hukuk tarihinde toplumsal desteği yüksek istisnai bir süreci doğurmuşlardır. Bu anlamda İngiliz anayasacılığının temel metinlerinin de önemlerini vurgulamak gerekir. Magna Carta Libertatum, Habeas Corpus, 1689 tarihli Haklar Bildirgesi gibi önemli metinlerin demokrasinin kurumsallaşması ve günümüze taşınmasında önemli rolleri vardır.

Demokrasi tarihi açısından ele alınması gerekli olan bir diğer güçlü metin de Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'dir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile güçlü bağları ve benzerlikleri olan bildirinin temel vurguları; doğuştan gelen temel insan hakları, yasaların geriye yürümezliği, yasalar önünde eşitlik (eski düzene -ancien regime- karşı somut tavır), suçluluk ispat oluncaya kadar masum sayılma (habeas corpus benzeri bir ilke), düşünce ve ifade (dışavurum) özgürlüğü, yasaların kamunun yararına olması ilkesi, kamusal güç için vergi zorunluluğu ve kamusal gücü kullananların hesap vermesi ilkeleri. Her iki metin de temel haklar vurgusu olsa da Fransız bildirgesinde bir kurulu düzeni reforme edip başka bir yapıyla değiştirme, Amerikan Bildirgesi'nde ise temel haklar üzerinden bir sistem inşası çabasını görmek mümkündür.

Modern demokrasi tarihindeki üçüncü güçlü metnin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olduğunu söyleyebiliriz. Beyannamenin Amerikan ve Fransız Haklar bildirgelerindeki temel demokratik hakları sıraladıktan sonra bazı yeni nesil insan haklarını da ele aldığını söyleyip bu faslı kapatabiliriz.

Hizmet Hareketi ve Yeni Bir Evrensel Söyleme Olan İhtiyaç

Hizmet Hareketi hem Türkiye'de hem de dünyanın hemen her noktasında başarılı eğitim girişimlerine imza atmış ve fiilen evrensel barışa katkıda bulunmuştur. Özellikle etnik ve dinsel çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde çatışan kesimlerin çocuklarını aynı sıralarda eğitime başarısını göstermiştir. Bunun sayısız örneği bulunmaktadır. Bu noktaların altı çizildikten sonra güçlü bir manifestoyu dile getirmenin ihtiyacı artık acil hale gelmiştir. Bu noktada Fransız ve özellikle Amerikan insan hakları metinlerinin Hizmet Hareketi açısından altı çizilmesi gereken önemli yanları bulunmaktadır. Hizmet Hareketi kökenleri itibarıyla Bediüzzaman tarafından bir tecdit hareketi olarak inşa edilmiş ve dindarların sosyalleşmelerinde Türkiye'de önemli bir uyanışı tetiklemiştir. Ancak bu süreçte sosyalleşen insanlar da Avrupa'daki Katolik-Protestan mücadelesine benzer biçimde İslam'ın oldukça görüntüsel bir biçimini temsil eden çoğunluk tarafından dışlanmışlardır ve benzer biçimde bir göçe maruz bırakılmışlardır. Hizmet Hareketi'ne gönül verenlerin bu benzerlik üzerinde düşünmeleri gerekmektedir. Burada acil bir 'Abant'a' ihtiyaç olduğu açıktır.

Türk tarihinde demokrasi tarihinde iz bırakabilecek güçlü metinler bulmak zordur. Burada yine de Tanzimat ve Islahat Fermanları ve Cumhuriyet dönemi metinleri olarak Nutuk ve Medeni Bilgiler gibi eserlerden söz edilebilir. Ancak bu eserler daha ziyade milletten, devletten, ırktan vs. söz etmekte, insan hakları konularına retorik düzeyin dışında kapı aralamamaktadır.

Demokrasinin niteliklerini belirleyen ve içini doldurup zenginleştiren haklar Türkiye'de sürekli olarak budanmış ve geriye dönük biçimde bu hakların çiğnenmesi esas olmuştur. Sözü ettiğimiz demokrasiyi inşa edici nitelikteki hakların en etkili budanma yöntemi kuşkusuz modern Türkiye'deki restorasyon nitelikli darbelerdir. Bu darbeler sivil iktidarlar tarafından, uluslararası sistemin de etkisiyle var edilen ve yasalarla da güvenceye alınan hakları sürekli olarak tırpanlama ve budama görevleri görmüşlerdir. Bu anlamda özellikle kapsamı ve kütleli nitelikteki uygulamalarına baktığımızda

15 Temmuz'daki darbenin tam olarak bu amaca hizmet ettiğini ve Türkiye'deki demokrasiyi geri dönülmez bir biçimde tahrip ettiğini söyleyebiliriz.

Belki biraz sert bir ifadeyle söylemek gerekirse Türkiye kuruluşundaki anti-demokratik ilkelere (ifade özgürlüğünün kısıtlılığı, tek parti sistemi, çok partili hayata müdahale, örgütlenme özgürlüğünün temelde kısıtlı olması, basın özgürlüğünün olmaması, bir siyasal partinin kamu gücünü kullanması prensibi ve sair) sürekli olarak döndürülme (darbelerle kuruluş ayarlarına döndürülme) sarmalından çıkamamaktadır. Son sözde darbe Türkiye'de faşizmi kurumsallaştırma ve demokrasiyi tamamen yok etme yolunda bir dönemeç olmuştur. Süreci dikkatli okursak hemen her şeyin devlet tekeline alınma isteği demokrasinin sivilliğine yapılan en büyük saldırıdır. Daha açık söylemek gerekirse Abraham Lincoln tarafından demokrasinin tanımı olarak ifade edilen *"Democracy is a government of the people, by the people for the people – Demokrasi halkın halk için yine halk tarafından yönetilmesidir."* ilkesi gereğince halka ait olan demokrasi sadece manifest olarak devam etmekte, gerçekte ise sivillikten koparılıp içi tamamıyla boşaltılmaktadır. Bütün bu gerçekliğin dünya kamuoyu önünde önemli platformlara taşınması artık bir zorunluluktur.

Hizmet Hareketi'nin Üç Demokratik Manifestosu: Eğitim, Dünyaya Açılma ve Şiddetsizlik

Hizmet Hareketi'nin demokrasiye katkısını ve sivilliğini anlamada öncelikle eğitim konusu üzerine eğilmek gereklidir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de tartışılan en önemli konulardan birisi sivilleşme konusuydu. Özellikle 1945-1990 arasındaki kısa yüzyılın sona ermesi (20. yüzyıl) ve postmodernlik üzerine yapılan tartışmalar devletin sivil alana daha geniş bir inisiyatif sağlaması gerektiği biçimindeki düşünceleri de tetikledi. Belki de Türkiye'de yaşayanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ilk defa demokrasinin farklı bir biçimde sivillik üzerinden kamuoyu önünde tartışılmasına tanık oldu. Bu bağlamda İkinci Cumhuriyet tartışmalarını hatırlamak yararlı olacaktır. Her ne kadar bazı kötü niyetli kişilerce İkinci Cumhuriyet tartışmaları daha sonra 2002 AKP iktidarının

yanında ve Kemalizm'e karşı bir 'karşı devrim' olarak adlandırılrsa ve bir ideolojik karşıtlık kurgulanarak Kemalizm savunmasına dönüştürülse de, işin özünü Soğuk Savaş sonrası sivillik tartışmaları oluşturmaktadır. Zaten bu tartışma da 1991 yılında Mehmet Altan tarafından AKP'den çok önce dile getirilmişti. Konuyu karmaşık ilişkiler üzerinden anlamaya müsait olmayan ya da daha basit biçimde söylersek karmaşık sosyal olayların cevaplarını basit, sloganik ve basmakalıp klişelerde arayan Türk toplumu için bu tartışmalar büyük zihinsel dönüşümlere yol açmadı. Bunun en başta gelen nedenlerinden birisi okuduğunu anlama ve okumalarından anlam çıkarmada yaşanan zorluklardı. Yetersiz ve ideolojik endoktrinasyon tarafı ağır eğitim sistemi Cumhuriyetin ilanından bu yana iddia edilen modernliği üretememiş ve toplumu dar kişisel çıkarlar, mezhepçilik, hemşehricilik, ve sair değerlerin yoğun olduğu yerel düzeyden evrensel bir düzleme taşıyamamıştı. Bu anlamda akademik üretkenliği düşük ve dolayısıyla ürettiği bilginin teknolojik uygulamasının da oldukça mütevazı olduğu Türk eğitim sisteminin başarısız bir proje olduğunu söylemek abartı sayılmamalıdır. Türk eğitim sisteminin toplumsal kesimleri birleştirici ve uzlaştırıcı bir eğitim veremediği bugün tamamıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır. Ders kitaplarının içeriğindeki örtülü ayrımcılık eğitim sisteminin ve müfredatının en önemli açmazlarındanıdır. Elbette etnik, mezhepsel ya da tarihsel farklılaşma noktaları esas alınarak bir müfredat belirleme modern devletin bir tutumu olamaz ve olmamalıdır. Ancak, örneğin, ders kitaplarında öne çıkarılan metin içeriklerinin, önemli kişiliklerin, pozitif olarak idealleştirilen olayların belirli bir etnisite ve belirli görseller üzerinden seçilmesi ağır bir dışlama ve ayrıştırma ya da farklılıkları tanımama yöntemidir. Halbuki kapsayıcı örneklerle yer verilmesi ayrımcılığın değil eşit kabul görmenin ve sonuçta uzlaşma zemininin oluşturulmasına vesilelerdir.

Hizmet Hareketi'nin eğitim üzerine yoğunlaşmasının nedenlerini, belki Hizmet mensupları dahi başka noktalarda arasa da, bu başarısızlığın görülmesi ve insiyaki olarak bu noktaya yönelinmesi olarak açıklamak kanımca doğru bir yaklaşımdır. Bir sistemin başarısı ona olan etkiyi sınırlar ya da tamamen dışlar. Eğer Türk eğitim sistemi gerek uzlaşma oluşturmada

gerek akademik bilgi üretme ve aktarmada başarılı olsaydı o sisteme ilgi duymak anlamsız hale gelecekti. Bir diğer ifadeyle bir sistemin başarılı işleyişini beraberinde getiren kendi iç dinamikleridir. İç dinamikleri sağlam olan sistemlere alternatif oluşturmak zor ve anlamsızdır. Hizmet Hareketi'ni eğitim sisteminin eksikliği üzerinden inşa eden ilk nesil, bir toplumsal uzlaşmayı hedeflemiş, sonuçları itibarıyla da üreteceği zenginliğin getireceği sükuneti insiyaki olarak hissetmişlerdir. O zamanlarda bu anılmamış olsa da demokrasinin olmazsa olmazı bu uzlaşma ve sükûnet ortamıdır. 20. yüzyılın sosyal antropolojisinde çığır açan bir akademisyen olan Bronislaw Malinowski Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek adlı eserinde sorumluluk duygusu ve yapılan iş arasındaki ilişkinin kütleli bir haz doğurduğunu gözlemlemiş ve üç kavram; sorumluluk, iş ve haz arasında organik bir ilişki olduğunu keşfetmiştir. Yine aynı eserinde ilkel ya da modern toplulukların rasyonalitelerinin (makuliyet, akla uygunluk) oldukça benzer olduklarını güçlü bir biçimde vurgulamaktadır. Esasen Hizmet Hareketi'nin kurucusunun ve kendisinden önceki öncülerinin de üzerinde durdukları en önemli konulardan birisi sorumluluk duygusu çerçevesinde bizlere emanet edilen yurda karşı bir görevi ifa etmektir.

Bunun en esaslı yollarından birisinin bilginin üretilme ve aktarılma süreci olan eğitim olduğu açıktır. Gerek antik gerek modern dönemlerde, hatta gerekse bir bakıma ortaçağda dahi eğitim toplumsal biraradılığın, uzlaşmanın ve kohezyonun temeli olarak görülmüştür. Eugen Weber'in *Peasants into Frenchmen: Modernization of Rural France 1870-1914* (Türkçeye "Köylülükten Fransız Yurttaşlığına: Kırsal Fransa'nın Modernleşmesi 1870-1914" olarak çevirebiliriz. Kitabın galiba Türkçe'ye çevirisi yapılmadı.) eserinde de Fransız okul sisteminin kısa sürede birleştirici ve dönüştürücü rolünü oldukça geniş kapsamlı bir araştırmayla ele almıştır. Eğitimin toplumda uzlaşma ve biraradılık kültürü oluşturmalarının rolünden söz eden bir diğer entelektüel kişilik Alain Touraine'dir. Türkçe'ye "Eşitlik ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?" başlığıyla çevrilen eserinde okulun temel sosyal işlevinin tek tek farklı farklı düşüncelerdeki bireylerin toplumsal düzlemde bir uzlaşma potası içerisinde yerellikten evrensel bir düzleme

geçtiğini işlemekte ve bunu okulun sosyo-politik etkisi olarak yorumlamaktadır. Sosyalist dünyada da okulun toplumsal rolü çok sayıda düşünür tarafından güçlü biçimde ele alınmıştır. Ignacy Szaniawski Türkiye'de, Okulun Toplumsal İşlevi başlığıyla yayımlanan eserinde özellikle Batılı eğitim sistemleri karşısında sosyalist dünyada eğitimin iş, meslek ve çalışma hayatının entelektüelleştirilmesinde nasıl rol oynayabileceğin sosyalist aydınlarca ele alınış biçimini aktarmaktadır. Giovanni Sartori Demokrasi Teorisine Geri Dönüş adlı geniş kapsamlı teorik eserinde bu uzlaşma ile ilgili olarak bize sağlam bir temel önermektedir. Sartori bir toplumsal uzlaşmanın kurulamamasını her bir bireyin bir kavramdan farklı şeyler anlamasında görmektedir. Bediüzzaman'ın "Bazen hasen, ahsenden daha ahsendir." yani bazen güzel, en güzelden daha güzeldir biçiminde bir yaklaşımı vardır. Yani, iyide fikir birliği, en iyideki fikir ayrılığından daha iyidir demektir. Sartori'nin de işaret ettiği gibi birçok birey bir konu ya da kavram üzerinde sıradışı güzellikler üretebilirler. Ancak bir toplumsal uzlaşmanın oluşmaması ve karmaşa, demokrasinin en büyük açmazlarından biridir. Dolayısıyla farklı düşüncelerin biraradılığının üreteceği diyalektik uzlaşmanın toplumsal açıdan daha değerli olduğunu kabul etmek gerekir. Bu diyalektik üretim sürecinin en önemli taşıyıcılarından birisinin okul ve eğitim sistemi olduğunda şüphe yoktur.

Eğitimin toplumsal uzlaşmaya etkisi konusunda sayısız örnek bulunabilir. Son olarak bir önemli noktanın daha altını çizip bu konuyu kapatabiliriz. Frankfurt Ekolü olarak da bilinen Kritik Ekolün (Critical School) önemli temsilcilerinden olan Erich Fromm 1964 tarihli bir konuşmasında insanın yapıcılığı ve üretkenliği ya da yıkıcılığı ve yok ediciliği üzerinde durmuştur. İnsanın bir uzlaşma ve birlik arama ihtiyacının doğal bir eğilim olduğunun altını çizen Fromm yapıcılık ve üretkenliğe ve ortaya bir şeyler koyma arzusuna değinmektedir. İnsan doğasında bir şeyler üretme arzusunun olduğunu ve pasifliğin basitçe reddedildiğini ve bu şekilde insan olunduğunu ileri sürmektedir. Fakat bir şeyler üretemeyen, ilgisiz, donanımsız bireylerin yok ederek pasifliğini aşmayı deneyeceğini ve yaşamı yok etmenin de yaşamı var etmek gibi bir eylem olduğunu ileri sürmektedir. Toplumsal uzlaşmayı ve birlikteliği yok edecek bu tutumun

bir biçimde ortadan kaldırılmasının okulun uzlaştırmacı toplumsal fonksiyonu ve demokrasinin bir bileşeni olduğu açıktır.

Hizmet Hareketi'nin Türkiye'deki diğer sivil dini yapılardan temel farklarından birisi de bir transnasyonal hareket olmasıdır. Hareket bir süre özellikle 1990'lı yıllarda gerek Hizmet Hareketi'nin kurucusunun sözü edilen yıllardaki vaazlarındaki vurgularından ötürü, gerekse de özellikle ilk yurt dışı açılımlarını post Sovyet coğrafyasındaki akraba topluluklara yapmasından ötürü milliyetçi bir ton taşıması nedeniyle bu konularla paralel hassasiyetleri olanlar tarafından alkışlandı. Ancak tam tersi yönde hassasiyetleri olanlar tarafından da ağır biçimde eleştirildi. Bu eleştirilerin yersiz olduğunu esasen Hizmet Hareketi içerisinde olan insanlar anlasa da eleştirel bakan insanların anlaması belli bir süre aldı. Zira yurt dışındaki Hizmet Okulları'nın ve Hizmet Hareketi'nin faaliyetlerinin farklı coğrafyalara yayılması bu eleştirilerin önünü tıkamakla birlikte Hizmet Hareketi'ne transnasyonal bir boyut da kattı.

Bu konuyu vurgulama nedenimiz 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve kısa sürede tüm küreyi kaplayan bir demokrasi dalgasının varlığıdır. Üçüncü demokrasi dalgasının ikinci kısmını oluşturan 1990'lı yıllardaki gelişmeler Hizmet Hareketi için de önemli açılımlara imkanlar sunmuştur. Transnasyonalizm globalleşmenin bir boyutu olarak ele alınabilir. Globalleşme daha çok bir olgusal sürece işaret ederken transnasyonalizm bir iradi süreci de anlatmaktadır. Bu bakımdan Hizmet Hareketi'nin yurtdışı faaliyetlerini bir transnasyonal çaba ve kültürel anlamda bir model sunma arayışı olarak ele almak gerekmektedir. Transnasyonalist hareketler uluslararası karşılıklı bağımlılık getirmesi üzerinden pozitif okunabilecek bir doğaya sahiptirler. Bu anlamda hem ticari hem de kültürel boyutun böyle bir süreci inşa edeceği düşüncesinin altını çizmek gerekir. Özellikle dünyanın geri kalanından soyutlanmış ülkeler arasında gelişen, birbirleriyle bağlantılı bir okullar ağının kurulmasının ülkeler arasında pozitif etkileşime kanal açabilecek bir model sunma çabasını kurumsallığı zayıf ulus devletler için farklı bir demokrasi şansı olarak görebilirdik.

Hizmet insanların 15 Temmuz sonrası tepkisi ve şiddete bulaşmaması dünya tarihinin en iyi sivil

itaatsizlik örneklerindendir. Sivil itaatsizlik modern demokrasilerin etkili araçlarındandır. Örneğin şiddete bulaşmayan çevrecilik hareketi iyi bir sivil itaatsizlik örneğidir. Hizmet Hareketi mensupları da özellikle 15 Temmuz sonrasında kendilerine uygulanan yasadışı (extrajudicial) şiddete karşı şiddetle cevap vermeyerek demokrasi literatürüne en önemli pasif katkılardan birisini yapmışlardır. Bu belki de Hizmet Hareketi'nin eğitim çalışmalarından daha etkili bir katkıdır. Eğitim hareketi demokrasiye bir üretim üzerinden katkı iken şiddete bulaşmama ise bir şeyi yapmadan ve bir anlamda 'negatif' üretim üzerinden demokrasiye bir katkıya işaret etmektedir. Zira modern demokrasinin 'kalite eşiklerinden' birisi de demokrasiyi negatif kavramlar üzerinden de tartışmaktır. Örneğin demokrasinin içeriğini zenginleştiren kavramlardan birisi özgürlükler demetidir. Klasik özgürlükler (pozitif özgürlükler) bir şeyi yapmaya kategorik olarak (başkalarının özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik yapma eylemlerinin düzenlenme konusu hariç) engel olunmaması anlamı taşıırken bir şeyi yapmaya bir kişinin zorlanamayacağına kabulü negatif özgürlüğün kurucu ilkesidir. Bir analogi yaparsak, insanlık dışı uygulamalarla tahrik edilen ve buna şiddetle cevap vermesi istenilen Hizmet Hareketi mensupları en ufak bir şiddete yönelmemiş ve demokrasinin içeriğine 21. yy.ın başında eylemsizlikle bir katkı sunmuşlardır. Bu anlamda İslam literatüründeki negatif ibadete (haramlardan kaçınma) benzer biçimde bir toplumsal takva örneği göstermişlerdir. Ya da daha güçlü bir biçimde ifade edersek "*Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler, cahiller kendilerine laf atarsa 'Selâmetle!' derler.*" - Furkan, 63. (Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile, alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler. (Suat Yıldırım Meali) ayetindeki tavsiyelere uymuşlar ve hafiflik göstermemişlerdir. Bu noktada günümüz gelişmiş demokrasilerinin en açık vasıflarından birisinin kibarlık ve nezaket olduğunu söylemeye gerek yoktur. Paragrafın başında sözünü ettiğimiz sivil itaatsizlik konusuna tekrar dönelim. Sivil itaatsizliğin çok fazla tanımı olsa da kanaatimce en basit ve anlaşılabilir tanım "Bir kişi ya da topluluğun gayrimeşru bir yasaya (Türkiye'de Hizmet Hareketi mensuplarına yapılanlar sadece

gayrimeşru değil aynı zamanda yazılı hukuka da aykırıdır.) uymamaları, bunu yaparken şiddete başvurmamaları ve aynı zamanda sonucunda doğacak yasal cezaya da razı olmalarıdır.”. Elbette bu davranış ve eylemsizliğin altında bir felsefe vardır: Kendilerine bu hukuksuzluğu (hatta bazen şiddet) reva görenleri düşünmeye sonrasında utanmaya nihayetinde de yaptıklarından vazgeçmeye sevk etme. Hizmet Hareketi mensupları gayrimeşru yasalara ve keyfiliklere karşı şiddet göstermemekle birlikte söylenilmesi beklenen “Yanlış yapmışız.” sözünü keyfi şiddete rağmen kitlesel olarak ifade etmemekte ve onları utanmaya sevk etmektedirler. Ancak utanmak ve yanlıştan dönmek medeni insanların vasfıdır. Hizmet Hareketi özelinde sözünü ettiğimiz bu durum kavramsallaştırılması gerekli olan yeni tür bir sivil itaatsizlik örneğidir. Belki biraz konu dışı bir noktayı da bu bağlamda vurgulamak gerekir. Bugün Hizmet Hareketi’ne yapılanlar ileride hiç kimsenin benzer çalışmalara girişmemesi adına bir göz korkutma ve sindirme yöntemidir.

Halihazırda Hizmet Hareketi’ni ademe mahkum etmek isteyenler eğitim faaliyetlerini karalarken ‘kendi adamlarını devlete sızdırma’ biçiminde saldırgan bir dile kolayca başvurabilmekte, kendilerini merkeze koymakta ve farklı olana tahammülsüzlüklerini dışarı vurmaktadırlar. Bu faşizan dil eğitim faaliyetlerinin bu anlamda demokrasiye bir katkı olmadığını ileri sürebilirler. Ancak şiddete bulaşmama konusunda söylenecek herhangi söz yoktur. Eğer Anadolu coğrafyasında ileride bir demokrasi inşa edilebilirse bunun en üst çitasını bu hareket tarzı oluşturacaktır.

Son Söz Olarak: Hizmet Hareketi’nin Türk Demokrasisine Katkısını Sınırlayan Açmazlar

Türkiye’de “demokrasinin” istisnailik açmazı: “Ben istisnayım, kurala uymam.” düşüncesi Türkiye’de hemen hiçbir istisnası olmayan bir tutumdur. Bu tutum özellikle de toplumsal kesimler arasında bir kurallar manzumesinin objesi olmama, ‘ötekileri’ kendi kurallarına uymaya zorlama biçimini almıştır. Hizmet’in kuralları herkes için geçerli kılma çabası, özellikle Ergenekon, Balyoz Davaları’nda kendisini riske atması sonucunu doğurmuştur. 17-25 Aralık Soruşturmaları’nda kuralların Başbakan ve

çevresindeki kimseler için de dahil olmak üzere herkes için geçerli olduğunu hatırlatması Hizmet Hareketi’nin ‘Türkiye gerçeğinden’ soyutlanması sonucunu doğurdu.

Türkiye’de ‘demokrasinin’ ‘niyet’ açmazı: Bütün sistemler birtakım kurallarla işler. Bir sistemin devamını sağlayan toplumsal düzeyde kabul görmüş kurallar ve bu çerçevedeki yasal külliyattır. Kuralların kabul görmediği bir toplumda Hizmet Hareketi’ndeki ‘naif’ insanların katkı sunması zordu. Türk elitlerinin en temel özelliklerinden birisi, ortaya çıkan hemen her hareket hakkında bir niyet yoklamasına girişmeleri ve sözü edilen yasal külliyatı tamamen paranteze alıp niyetler üzerinden bu yasal külliyatı işletmeleridir. Halbuki kuralların açık olması ve herkes için benzer biçimde uygulanmaları gerekir. Gerçekten de bu konu dünyadaki hemen hemen bütün rasyonel sistemlerin ve rasyonel yönetim teorilerinin olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla toplumsal tabandan doğup Türk ‘demokrasisini’ çoğulcılaştırabilecek hemen her sosyal hareket bu niyet yoklamalarıyla budanmakta ve çoğulculuk bir ‘fesat’ kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de ‘demokrasinin’ bürokratik sistem açmazı: Modern demokrasiler aynı zamanda iyi işleyen bürokrasiler üzerine inşa edilmiş yapılardır. Türkiye’de bürokratik sistemin inşası toplumun tamamına açık bir yapı olarak düşünülmüştü. Mezhepsel ve etnik yapılanmaya bu noktada değinmek yeterlidir. Yüksek askeri ve sivil bürokrasinin yapısı bunun tipik göstergeleridir. Türk bürokrasisi literatürde ‘representative bureaucracy’ (temsili bürokrasi) olarak kullanılan kavramın iyi bir istisnasıdır. Bürokratik sistemin bütün toplumsal kesimleri gözetmesi ilkesi cumhuriyet döneminde uzun bir süre göz ardı edilmiş ya da iyi bir ‘devşirme’ işleminden sonra geldiği kesimden soyutlanan kişiler ‘devlet’ tarafından kabul görmüşlerdir. Hizmet Hareketi’ne mensup ya da yakın insanlar üzerinden üretilen ‘devlete sızma’ edebiyatını hem bir faşizan “Bana helal, sana değil.” yaklaşımı olarak görmek hem de ‘devşiremedikleri’ insanlara ve çoğulculuğa ve farklı seslere yapılan bir saldırı olarak okumak gerekir. Unutmamak gerekir ki demokratik literatürdeki azınlık ya da farklılık kavramı Türkiye’de halen arkaik biçimde anlaşılan bir

'Lozan azınlığı' değil, kendilerini 'öyle' tanımlamış olanları ve farklılıkları anlatmaktadır.

Türk devletleri tarihte daha konfederatif yapılar olarak ortaya çıkmışlardır. Yani güçlü, kurumsallaşmış devletlerin inşasından ziyade güçlü şahısların etraflarında yoğunlaşmış ve o şahısların kaybolmalarıyla da kaybolmuş ya da güç merkezleri olarak marjinalize olmuşlardır. Şu anki devlet de bunun istisnası değildir. Zira kurumsallaşmış yapılar (şahıslardan bağımsız ve kurallara dayalı -ki bu bürokrasinin olmazsa olmazıdır- herkesi ve kesimi, dikkate alan yapılarıdır. Herkesin dikkate alınması ise hakların takip edilmesi, savunulması, iddia edilmesini vs. içerir. Hizmet Hareketi'nin bu herkesi bağlayan yasallığı işleme tarzı ise hakların ileri sürülüp toplumun bir parçası olacak olan bireylerin sayısını artırmak ve bu insanların sosyal mobilitelerini sağlamakla ilgiliydi. Bu yöntemle ülke genelinde bütün toplumsal kesimlere ulaşip onları sistemin periferisinden merkezine alma çabası da diyebiliriz. Aslında buna benzer tartışmalar demokrasilerin altyapı malzemelerinden olan sosyal mobilizasyon tartışmalarıdır ve eğitim bu mobilizasyonun en etkili aracıdır.

Biyografi

Şammas Salur, 1969 yılında doğdu. Lisansını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Siyaset Bilimi ağırlıklı olarak tamamladı.

Bir süre yurtdışında İngilizce öğretmenliği yaptı. Sonrasında Fatih Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı ve yüksek lisansını tamamladı. Marmara Üniversitesi'nden doktora derecesini 2005 yılında aldı. Doktora çalışmasında Azerbaycan eğitim sisteminde milliyetçi söylemin ders kitaplarına yansımaları ve okullarda ikonografik malzemenin ideolojik kullanımı üzerine çalıştı.

İlgi alanları milliyetçilik, etnisite, terörizm, demokrasi ve Türk siyasetidir. Bu konularda Fatih Üniversitesi'nde ve kısa süreli olarak Erasmus programları kapsamında Türkiye dışında dersler verdi. İlgili alanlarda yayınlanmış eserleri bulunmaktadır. 2016 yılından bu yana Türkiye dışında yaşamakta ve bağımsız olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Değerlendirme Makalesi 1:

Demokrasi Okulu veya Okulsuz Demokrasi

Doç. Dr. Kezban Karagöz

Türkiye devletlerin ömrüne bakıldığında henüz çok genç bir cumhuriyet. Birinci Dünya Savaşı'na girerek son kez ayakta kalma şansını deneyen Osmanlı İmparatorluğu yıkıldığında yeniden kurulan devlet o günün ulus devlet kavramları ile örgütlenmiş bir cumhuriyet olmuştur.

Cumhuriyeti kuran elitler ise aslında Osmanlı'nın son dönem modernleşme adımlarından biri olarak ortaya çıkan okullardan yetişmiş; genç asker ve bürokratlardan oluşmaktaydı. Büyük bir imparatorluğun paramparça olarak çöküşü bambaşka zorunlu göç hareketlerini ve büyük insanlık kayıplarını da beraberinde getirdi. Anadolu'da kalan toplum ise, hem eğitim olarak hem bilinç olarak oldukça yetersizdi. Savaşta o açıdan sadece toprak değil, yeni cumhuriyetin insan kaynağı da yitirildi.

Üst üste savaşların derin bir yoksulluğa itildiği toplumda okuma yazma oranı harf devrimden önce de çok düşüktü. Sonrasında ise toprak ile geçimini sağlayan aileler için çocuklarının okula gidebilmesi eğitim parasız da olsa mümkün değildi. Maddi şartlar el verse, cumhuriyet okullarının ulus devlet ideolojisinin doktrinel pedagojisi ailelerin eğitimle arasına mesafe koymasına sebep oluyordu. İndirgemeci bir anlayışla birbiri ardına devrimler olurken maalesef toplum bu hıza ayak uydurmaktan uzaktı ve bu oldukça beklenen bir şeydi. Zira, toplumda böyle bir devrim talebi yoktu. Tek sesli bir cumhuriyet karşısında toplumda başka bir aç sunabilecek çok parti deneyimler ise ancak yıllar sonra mümkün oldu. Siyasi ortamın demokratik değerlerle ele alınmaktan her anlamda uzak olması sonucu Menderes ile deneyimlenen iktidar süreci; Türkiye'de etkileri çok uzun yıllar sürecek bir darbe ve idam ile sonuçlandı. Ardından yeniden seçimler yapıldı, yeni partiler ve genç parti liderleri ortaya çıktı. Artık çok partili hayat devam ediyordu ama her 10 yılda bir darbelerle bir şekilde hizaya getirilerek. Hudutları fazla aşanlar için ise artık unutulmaz bir örnek hafızalarda yerini almıştı.

Diğer yandan Türkiye'de bunlar olurken dünyada başka sancılar yaşanıyordu. 2. Dünya Savaşı'ndan büyük bir yıkımla çıkan Avrupa kıta ülkeleri Avrupa Birliği'ne adım atıyorlardı. 60'lı yıllar ise özgürlük talepleri ve toplumsal hareketlerin gösterileri ile geçmişti. 80'li yıllarda ise haritalar değişiyordu. Demir perde yıkılıyordu. Tüketim kültürü bütün dünyaya yayılırken sadece ürünler değil politik ve kültürel etkiler de ülkelere ulaştı. Birçok açıdan daha içe kapalı bir ekonomi ve yapı olan Türkiye'de ise değişim beklenenden hızlı oldu. Hızla kentleşen Türkiye'de büyük bir eğitilmiş kesim açığı söz konusuydu. Anadolu insanı çocuklarını okutmak konusunda istekli değildi. Çocuklarının eğitim alarak kendi kültürel kodlarından tamamen kopması onların çekincelerinden. Sağ ve sol grupların büyük çatışması sonucu yapılan darbe de toplumda korkuları besledi. Fakat 1980'de sonra muhafazakar seçmenlerin eğitime penetrasyonlarının arttığı söylenebilir. Bunda artık ekonominin tarım toplumu değil bilgi toplumuna evrilmesi de büyük bir etken olabilir. Diğer yandan halen birçok şehirde okullar çok azdı. Köyden ve küçük yerlerden gelen çocukların okuması karşısında barınma sorunu vardı. Bu noktada Hizmet Hareketi Anadolu insanını eğitime ikna eden bir görev üstlenmiştir. Açılan yurtlar, evden uzakta okuyacak çocuklara; eğitim alırken inanç ve aile kültürüyle de ters düşmeyen bir ortam sağlıyordu. Birkaç ev ile başlayan girişim hızla kurumlar ve yurtlarla büyüdü. Kısa bir süre sonra ise dershaneler ve okullarla genişledi bu alan. Özellikle dershaneler sayesinde Hizmet Hareketi birçok farklı kesimle temas halinde oldu. İyi eğitim Hizmet Hareketi'nin nişanesi olmuştu. Farklı kültürel ve politik arka planlara sahip aileler de zamanla çocukları için bu mekanları seçmeye başladı. Yetişen öğrenciler ise yüksek bir odak ile özellikle bürokrasiye hızla adım attı. Anadolu'daki muhafazakar aileler için ilklerden biri devlet kurumlarında çalışan çocuklar oldu. Devlet kurumlarının imajı hep sert ve korkulan bir şeydi. Kapısından vatandaşın kovulduğu yerler olarak

zihinlerde yer eden kurumlarda Anadolu insanının çocuğu da kendine yer açabilmişti. Fakat 2016 yılındaki olaylardan sonra devlet bu ilkeli çalışanları kitlesel şekilde bünyesinden uzaklaştıracaktı. Yetmez gibi bir de onlara sivil ölümü yaşatacaktır. Her vatandaşın kendi kamu kurumunda çalışması bir hak iken. Bunu Hizmet Hareketi ile ilişkili birileri yaptığında bunun etiketi 'sızma' olmuştur. Bu ikircikli, tutarsız yaklaşımlar Türkiye'de Hizmet Hareketi'nin dönüştürme katkısını da baltalayan şeyler olmuştur. Diğer taraftan Hareket mensuplarının belli kademelerde olması teşvik edilirken bunun değişimi etik ve şeffaf yönetime temel sağlayacağı tasavvur edildi. Fakat 2016 yılındaki siyasi gelişmeler, yıllar süren eğitim çabaları sonrası gelinen bürokratik aşamanın nasıl da bir anda yerle yeksan olduğu görüldü. Hareket mensupları adına en büyük şoklardan biri de bu oldu.

Hareketin ideolojik olarak tek bir partiye yakınlığı yoktu. Her parti ile ilişkileri vardı. Bazı partilerde daha fazla karşılık bulurken bazen kapılar daha az açık olabiliyordu. Kimse ile dost-düşman bir ilişki yürütüldüğü söylenemez. Oldukça esnek ve geçirgen bir politik duruş vardı. Hareket ideolojik değil değerler ve ilkeler etrafında kendi yolunu çizen bir yapıydı. Fakat 2002 sonrası AKP hükümetinin insan kaynağına en makul çözüm topluluktaki bireyler oldu. Sonrasında sıkı bir iletişim devam etti. Bu durum hareketin her ideolojik görüşe eşit mesafede konumlanması pratiğini değiştirdi. İç iletişimde AKP ile büyük bir yakınlık olmasa da imaj olarak AKP'nin bir uzantısı görüntüsü oluştu. 2016 sonrası olaylarda diğer muhalif kesimlerden de bu açıdan tamamen dışlandı. Böylece ortak düşmana yani Hizmet Hareketi'ne toplu savaş açıldı. Zorunlu göçü de bu tetikledi.

Ülkedeki demokratik hafızanın gelişmesi adına da hareket daima pozitif desteklerini gösterdi. 28 Şubat sürecinde ciddi yaralar alsa da özellikle başörtülü kadın öğrencileri seçimlerinde özgür bırakması hareketi diğer İslami gruplar içinde suçlanan bir pozisyona itti. Bu benim hareketi ilk keşfettiğim durum olmuştur. İlk defa İslami referansları olan bir grup; kadınlara seçiminde bireysel olma yolu açmıştı. Kendi açımdan saygı duyduğum bu adım, Siyasal İslam geleneğinden gelen grupların büyük eleştirilerine yol açmıştı. Diğer yandan Hizmet Hareketi, 2010 referandumuyla başörtüsünün artık kamusal

alanda sorun olmaktan çıkarılmasında önemli bir destek sağlamıştır.

Türkiye'de hangi parti gelirse gelsin değişmeyen görünmez yapılar demokratik ortamın en büyük problemi oldu. Bu görünmez ama devlet örgütlenmesinin DNA'sı konumundaki yapıların sahneden çekilip daha şeffaf bir yönetim talebi hareketin en çok risk aldığı alan oldu. Zira, 2010 referandumundaki büyük başarı, muhtemelen bugünkü rejimin ilk büyük güç zehirlenmesini de beraberinde getirdi. Hizmet Hareketi tamamen demokratik bir ülke ideali ile hareket ederken o gün iktidar olan siyasi iradeye, rejimin temelleri atma gücünü kazandıran bir hamle fırsatı verilmiş oldu.

Hareket için en ciddi darbelerden biri ise 2013 yılında ortaya çıkan rüşvet operasyonları oldu. 17-25 Aralık'ta ortaya çıkan rüşvet çarkında bizzat başbakanın işlerin başında olmasını yayınlayan medya günah keçisi ilan edildi. Polis teşkilatı ciddi bir baskı ile adeta tek tek elendi. Bu kadar büyük bir rüşvet skandalı Türk toplumunda ciddiye alınmadı. Hizmet Hareketi ise hem toplumdaki etkisini yitirdi hem de iktidarın şiddet eylemlerinin hedefi olmaya başladı. 2016 yılındaki darbe girişimi sonrası ise kendini demokratik yolların gelişimi ile kodlayan hareket en büyük darbeyi aldı. Uzun yıllar halkın teveccühünü almış olmak, hareketi halkın karakter özelliklerini unutmaya itmiş olabilir. Anadolu insanının, bakıldığında birçok toplumsal sorunda ilkeli bir tavır sergilemediği görülmektedir. Ermeni Tehciri, 6-7 Eylül Olayları, yakın zamanda Sivas Olayları; Türkiye'de yapıcı sivil toplumun hep zayıf olduğunu göstermektedir.

Devlet kavramına yaklaşımın da belki gerektiğinden daha yanlış yere konumlandırılması sarsıntıyı derinleştiren etmendir. Devlete adanma kavramı değil devletin insanların huzuru, refahı ve adil yönetimine adanması beklentisi daha makul olabilirdi. Bu açıdan daha eleştirel bir devlet okuması ihtiyaç olabilir. Ayrıca Hareket için uzun ama bir devlet için çok kısa sürede büyük bir dönüşüm hatta devrim niteliğinde bir dönüşüm beklendi. 2016 ise 30 yıllık bir emeğin adeta ayaklar altına alınması gibi bir sonuç oldu. Belki de zaten daha küresel bir ufuk daha önce çizilebilmeliydi. Birçok

iş adamının varlıklarına el konması beklenmeyebilirdi.

Kendini halkı ve ülkesinin bekasına adan hareket için bambaşka bir dönem açıldı. Hareket darbe yapmakla suçlandı ve bunu toplum da kabullendi. Demokratik bir ülke ve demokratik değerlere bağlı bir topluma katkıyı hedefleyen hareket kendi değerleri ile tamamen zıt bir konuma itildi. Çok büyük bir yargılama dalgası, çok büyük bir ihraç ve harekete yakın insanlara ise tecrit içeren bir ortam oluştu. 7 yıl geride kalırken yüzbinlerce insan terörist olmakla suçlanarak adli süreçlerden geçti. Birçok insan pasaportları olmadığı için veya yasal olarak mümkün olmadığı için farklı göç yolları ile güvenli ülkelere geçti. Özellikle Avrupa ülkeleri göçlerin merkezi oldu. Zira demokratik teamüllerin oturduğu yerlerde ancak güvenlik mümkündür dersini almış oldu harekete mensup bireyler.

AKP ile yoğun temas ve birlikte hareket etme imajı Hizmet Hareketi'ne yakın medyanın içerikleri ile beslenmiştir. AKP yönetimi hakkında uzun süre neredeyse hiç eleştirel yayın yapılmaması ilkesel çatışma sonucu yaşanan zararın da çok daha derin olmasına yol açtı. Maalesef muhalif gruplarda bu etik ve demokratik çizgi sorunu bir çıkar çatışması olarak yorumladı. Rejimin anti demokratik ve yasaları hiçe sayan uygulamalarına ağır şekilde maruz kalan Hareket'in mensupları toplumdaki hiçbir kesimde seslerine karşılık bulamadı. Rejimin cadı avına maruz kalırken, muhalif grupların ise rejimi büyütmeyle suçladıkları bir nefret objesi oldu. Demokratik ve etik çizgisi yüzünden derin bir sindirme ve şiddet dalgasına maruz kalan Hareket maalesef tam aksi şekilde suçlu ilan edilmiştir. Bu da bir itibar savaşına da yol açmıştır.

Yaşanan krizde kazanımlar da oldu. Haksızlığa uğrayan diğer gruplarla dayanışma kümeleri oluştu. Kaçırılan insanların ailelerinin Cumartesi Anneleri ile yanyana gelmesi bunun örneklerindendi. Sünni Türk bir renk olarak baskın duran Hareket kendi krizinde geçirgenliği de keşfetme imkanı yakaladı. Ermeni Soykırımı konusunda ve Kürt illerindeki sorunlar konusunda devletin ideolojik tavrına yakın tutumu bırakıp daha eleştirel bir yerden bakmayı

benimsedi. Bu demokratik açıdan çok güçlü bir deneyim ve okuma sayılabilir.

Göç edilen ülkelerde ise yeni gelen Türkiyeliler hakkında bir kafa karışıklığı var. Hizmet Hareketi hakkında Avrupalı kamuoyu bilgi sahibi değil. Örneğin birçok insan Gülen'i bir siyasetçi olarak düşünüyor. Onurlu bir duruş mücadelesi gereği ülkesini terk eden bu insanların geliş sebebi ise oldukça muğlak. Bu konuda içerik üretmek ve yaymak yereldeki sivil toplumla paydaş olmak küyerel bir konum almak şart. Bunu da mutlaka kadınları dahil ederek yapmak önemli bir etki oluşturacaktır. Zira müslüman toplumlarda kadın değersiz ve nesne konumunda fakat rejimin baskılarından kadın ve çocuklar çok fazla etkilendi. Kadının aktif rol aldığı bir hareketi tanımak Avrupalı insanların hem saygısını hem de konuya ilgisini artıracaktır. Fakat maalesef şu an derneklerde de kadınların en aktif olduğu konu belli şeylerin pişirilmesi, kermesler yapılması vb. Bunlar önemli olmakla, kadınları çok daha etkin iletişim rollerinde görmek gerekli ve önemli. Çok fazla erkek odaklı iletişim maalesef PR'dan ziyade anti-PR etkisi oluşturuyor. Birçok sorunun bizzat kadınlar öznesi iken bunları erkeklerden duymak istemiyor insanlar. Kadınların lider olduğu pozisyonlar ve iletişimler daha etkili oluyor.

Dernekler de kendilerini ve görevlerini yeniden tanımlama sürecindeler. Fakat eskiden kalma alışkanlıklar devam ettiriliyor. Fakat yeni kaslar çalıştırmak yeni modeller geliştirmek zorunda Hareket. Zira bugün bambaşka bir hedef kitle, bambaşka yollardan geçmiş bir topluluk var. Örneğin, entegrasyon çok büyük bir sorun. Yeni bir getto olma tehlikesi söz konusu. Bu konuda teknik olarak adım atılsa da içerik olarak boşluklara neler geleceği büyük bir soru işareti. Maalesef derneklerde Arapça hadis ezberleyelim, Excel dosyasındaki listedekilere tik atalım kaygısı hakim. Burs gündemleri önemli ama devletten para alan insanlardan burs istenmesi aslında etik mi? Asıl hedef bu insanları bir an evvel kendi geçimlerini sağlamaya teşvik edecek destekleri organize etmek olabilir. Çok sesli demokrasilere uyumlu bireyler olmaya bu demokrasilerde aktif rol alan bireyler olmaya teşvik etmek Hizmet Hareketi'nin yeni görevi olabilir.

Hizmet Hareketi mensupları okullar ve çeşitli kurumlar açarak başka ülkelere gitmişti. Ama

yaşanan orantısız baskı ve şiddet ortamı sonucu zorunlu olarak kitlesel olarak göç eden hareket için başka bir döneme girildiği söylenebilir. Açılan okullar, faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve daha birçok iletişim faaliyeti ile küresel bir ufku olan hareket her şeye rağmen Türkiye odaklı aksiyondur. Göç dalgası ile bugün modern demokrasilerle bir kaynaşma fırsatı söz konusudur. Demokratik kodları sadece kitaplardan değil bizzat deneyimsel olarak öğrenmek zamanı. Fakat bu yeni ülkelerdeki politik, toplumsal ve kültürel arka plana dahil olmaktan henüz çok uzak bir Hareket söz konusudur. Kendi demokrasi okumasını yapması, özellikle gençlerin gerçek anlamda bir diasporaya dönüşmesi adına önemlidir. Eğer bu sağlanırsa gelecekte bambaşka bir Türkiyeli algısı oluşacağı tahmin edilmektedir. Hizmet Hareketi'nden insanların, toplumsal fayda odaklı katılımcı bir topluluk olarak daha kapsayıcı bir imaj çizcekleri ihtimaldir. Göçmenlik deneyimini her düzeyde yaşadıkları için, Avrupa'nın göç krizini demokratik ve insan hakları çerçevesinde aşması adına Hizmet mensuplarının önemli bir etkisi olabilir. Fakat bütün bunlar farkındalığı yüksek komünite gerektirmekte. Sadece bir avuç insanın birbiriyle konuştuğu dar bir dairede değil çok daha geniş gruplarda göç kavramına, sivil haklara, insan haklarına bir yaklaşım kazanılması gerekmektedir.

Diğer tarafta grubun maalesef taşra refleksleri olan bireyleri adaptasyon adına olumlu adımlara direnç gösterme eğilimde. Yeni nesil ise haksızlıklara uğrayan bir hikayeden hak odaklı bir çerçeve çıkarabilmek için yeterli zemine sahip değildir. Bunu yaparken sadece kendi gibiler için değil her kesime hitap eden ortak etik değerlerle bir merkez belirlenmeli.

Eğitimi merkeze koyan harekette belli bir okuma rutini ve kitaplar da her zaman öncülenmiştir. Fakat geçmişten farklı olarak bugün kaynak kabul edilen temel eserlerin demokratik ve hak odaklı sivil bakış açısını güçlendirecek başka temel kaynaklarla mukayeseli okunması da bir ihtiyaçtır. Belli hukuksal sorunlar yaşayan hukuk insanlarının bile Türkiye'de hak örgütlerinin hiçbirinden haberdar olmaması şaşırtıcıdır. Maalesef bireysel okuma refleksleri halen çok edilgen. Hiyerarşik bir iletişim biçimi ile örgütlenen harekette bireysel reflekslerin de

güçlenmesi, sağır odalardan çıkılarak kritiklere açık olunması önemlidir.

Son zamanlarda selefi akımlar özellikle Avrupa'da gençler arasında yayılmaktadır. Diyanet Vakfı'na bağlı dini kurumlar ise birer propaganda merkezine dönüşmüştür. Böylesi bir ortamda ise Avrupa ülkeleri yer yer kendi ilkesel doğruları ile çelişebilen korumacı refleksler gösterebilmektedir. Avrupa'ya göç eden Hareket'in yeni sakinleri uyum süreçlerinde aşama kaydettikçe İslam yaşantısı adına daha pozitif bir iletişime vesile olabilir. Tabulardan, geleneksel normlara dayalı kalıplardan uzak herkesin her soruyu sorabildiği ve yargılanmadığı; olaylara içten ve akılcı izahlar getiren yaklaşımlar hedef kitlesine ulaşacaktır. Bu konuda hareketin şimdiden kendi arasında *think tank* buluşmaları yapmaları, bunların katılımcı ve kapsayıcı olması önemlidir. Bu açıdan özellikle gençler tamamen Hizmet Hareketi'nden uzak durma ve bireyci bir yönde ilerleme eğiliminde. Daha esnek daha kapsayıcı bir iletişim olmadan Gen-Z ile bir bağ kurmak bir yana, düzenli temas kurmak bile imkansız hale gelebilir. Ayrıca küresel sorunlara da Hizmet Hareketi'nin duyarlı olması göç edilen ülkede uluslararası kamuoyunda da saygınlığına katkı sağlayabilir. Örneğin iklim. Tüketim konusunda iklimci bir etiği aşmak zorunlu. Örneğin azınlık hakları, örneğin mental sağlık, gönüllülük. Ayrıca Avrupa'da hem yerel yönetimlerde hem okullarda öğrencilere görevler verilmekte. Bu konuda gençlerin donanımlı yetişmesine katkı sağlamak mühim. Onların okuldaki kulüplerde ve konseylerde varlık göstermeleri teşvik edilmeli. Okul demokrasi bilincinin temeli kabul edilmektedir. Vatandaşlık kavramı ise son zamanlarda dünya vatandaşlığı olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan Hizmet Hareketi yıllar önce kendine dünya vatandaşı hedefi koyan bir topluluktur. Bu değerlerin güncellenerek harekete yeniden dinamizm ve ufuk katması önemlidir. Hali hazırda tebliğ kelimesinin bir hedef olarak seçildiği görülmektedir. Maalesef eşitlik ve yanyanalık ile kendini özdeş kılmış Avrupa toplumlarında tebliğ kelimesi tepeden inme bir otoriteyi temsil etmektedir. Eski histerileri de ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca diğer selefi akımlarla da aynı dili kullanma açısından sorunları beraberinde getirmektedir. Ortak bir masada oturmak ve kendine yabancı ve karşıt konuları

önyargısız dinleme kültürünü geliştirmek asıl hedef olmalıdır.

Son olarak büyük badireler atlatan kesimler politik sorunlara sırtını dönebilmektedir. 80 darbesinden sonra tamamen popüler kültüre adapte olan apolitik bir genç kitle yetişmiştir. Bu Hizmet Hareketi'ne yakın aileler ve gençler için de muhtemeldir. Bu açıdan umut odaklı bir iletişim çerçevesinde göç edilen ülkenin politik gündeminin akışını takip etmek önemlidir. Genel göçmen refleksi anavatandaki gündemi takip etmek üzerinedir. Fakat geline nokta anavatandaki sorunlar adına yapıcı ve kalıcı çözümlerin inşasının da ancak küresel kamuoyu oluşturarak mümkün olacağı aşıkardır. Bu da ancak göç edilen ülkelerde aktif rol alan, sivil alanda söz söyleyebilen insanlarla mümkün. Birçok göçmen yerel ve genel seçimlerde katılımcı değildir. Politik göçmen olarak gelen Hizmet Hareketi mensuplarının; eğitim seviyesi, bilinç düzeyi yüksek bireyler olarak politik katılım konusunda bilinçli olması önemlidir. Gerekirse bu konuda dernekler ve gruplar teşvik edilebilir. Göç politikaların hükümetleri düşürüp seçimlerin gündemini belirlediği bir ortamda göç eden Hareket gönüllülerinin daha katılımcı olması hayatidir.

Biyografi

Kezban Karagöz, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi reklam ve halkla ilişkiler bölümünü bitirdi. İstanbul'da çeşitli reklam ajanslarında kültür ve şehir tanıtımı projelerinde koordinatör olarak çalıştı. 2009 yılından itibaren marka

danışmanlığı ve kültür projeleri danışmanlığı yapmaya başladı. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümünde yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Sağlık iletişimi, tıbbileşme, sağlık haberciliği, medya sosyolojisi, dijital aktivizm, umut odaklı iletişim, sosyal pazarlama, yeni toplumsal hareketler ve post truth habercilik alanında makale ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Hollanda'da yaşayan Karagöz, özel bir akademi ve eğitim derneğinde proje koordinatörü olarak çalışmaktadır. Hollanda Af Örgütü gönüllüsü olarak insan hakları ihlalleri konusunda aktif rol almaktadır.

Uluslararası Bağımsız Gazeteci (IFJ) basın kartı olan Karagöz çeşitli platformlar için yazılar kaleme almaya devam etmektedir.

Değerlendirme Makalesi 2:

Özgürlükçü Değerler Merceğinden Türkiye ve Hizmet Hareketi'nde Demokrasi

Dr. Bülent Keneş

Kısa bir metin içerisinde pek çok konuya değinerek vuzuha kavuşturma çaba ve başarısından dolayı Şammas Hoca'yı öncelikle tebrik ediyorum. Bununla birlikte, tabii bazı çekincelerim ve eleştirilerim de yok değil.

Her şeyden önce Şammas Hoca'nın demokrasinin ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılıklar gösterebileceğini ve bunun normal karşılanmasını ima eden yaklaşımına, bütün saygıyla birlikte, kategorik olarak katılmadığımı ifade etmek istiyorum. İflah olmaz bir idealist olarak, "Rus demokrasisini Batı'nın liberal demokrasileriyle birebir kıyaslayarak ele alamayız," yaklaşımını, affına sığınarak, sorunlu görüyorum. Bu bağlamda "ne tür bir demokrasi" sorusunu biraz yersiz ve hatta tehlikeli buluyorum. Demokrasiden anlaşılması gereken şeyin bütün kurum, kural ve değerleriyle özgürlükçü/liberal demokrasi ideali olması gerektiğine, liberal demokrasinin temel kıstaslarına uymayan rejimlerin (sırf belirli fasılalarla halkın önüne sandık koydukları için) demokratik kabul edilemeyeceğine dair şerhimi koyuyorum.

Çok kıymetli Şammas Hoca'nın demokrasilerin olmazsa olmazlarını sıralarken ve metnin tamamında sekülerizmden hiç bahsetmemiş olmasını yadırgadığımı da not etmek istiyorum. Çağdaşımız pek çok düşünür veya akademisyen gibi ben de seküler olmayan herhangi bir devlet sisteminin veya örgütlü yapının demokratikliğinin tartışamayacağını düşünüyorum. Sebebi basit, seküler olmayan bir yapı özü itibarıyla çoğulcu da olamaz. Çoğulcu olmayan bir yapının demokratikliğini tartışmak ise tam bir oksimorondur

Yine tüm saygıyla birlikte "Hizmet Hareketi başlangıcında demokrasi vs. idealleriyle yola çıkmadı, ancak hedefi yine birlikte yaşamaydı. Bir diğer deyişle aslında bir birlikte yaşayabilme projesiydi," önermesini de özgürlükçü demokrasi

konsepti bağlamında biraz sorunlu buluyorum. Şüphesiz ki özgürlükçü demokrasi dışında da "birlikte yaşayabilme" yöntemleri olabilir. Ancak bu yöntemlerin insanların doğuştan getirdikleri hak ve özgürlüklerle, onur, izzet ve erdemlerine saygıyla bağdaşır olup olmadığını ciddi şekilde sorgulamak gerekir. Liberal demokrasiler dışında, tüm farklılıklarıyla herkesi oldukları gibi kabul edip, eşit ve saygın vatandaşlar olarak görerek birlikte yaşayabilmenin herhangi bir yöntemi olduğu kanaatinde değilim. Egemen çoğunluğun veya muktedir azınlığın kendi çıkarları çerçevesinde kurdukları baskı üzerinden inşa edecekleri (Pax-Ottomana tarzı) tahakkümcü "birlikte yaşayabilme" modellerinin günümüz dünyasında yerinin olmaması gerektiğini düşünüyorum.

Şammas Hoca, kendi yaklaşımlarıyla tutarlılık içerisinde ve olumsuzlayan bir tarzda "Demokrasiyi en temelde liberal bir düzlem üzerinden mi ele almak zorundayız?" diye soruyor. Kanaatimce, en azından daha iyisi icat edilinceye kadar evet öyle yapmak zorundayız. Hatta Winston Churchill'in meşhur "Bugüne kadar denenen diğer bütün yönetim şekilleri hariç tutulmak kaydıyla demokrasi en kötü yönetim biçimidir," sözündeki demokrasi kavramının önüne bugün "liberal" veya "özgürlükçü" sıfatını eklemek durumundayız. Kısacası tüm kurum ve kurallarıyla birlikte liberal/özgürlükçü olmayan bir sistemin demokratik kabul edilmesi mümkün değildir.

Aynı perspektiften yaklaşacak olursak, demokrasinin amaçlarından birinin "sükûnete varmak" olduğu görüşüne de katılmam mümkün gözükmüyor. Tabii burada kastedilen sükûnet bir "mutlak doğru" üzerinde herkesin uzlaştığı veya uzlaşmak zorunda kaldığı anlamındaysa. Fikir çatışmalarını (yani farklı fikirleri) sıfırlayan veya arzulanan sükûnete halel getirecek gürültünün olmadığı bir totaliter düzende çoğulcu toplum ve

demokratik sistemden bahsetmenin anlamı olmayacaktır. Böyle bir uzlaşıdansa medenice bir uzlaşmazlık evladır. Medeni ölçüler içerisinde uzlaşmamakta uzlaşmak, anlaşmamakta anlaşmak ve farklılıklarla donanmış muhatabın durumunu anlama veya anlamlandırma çabasına bile gerek duymadan olanı olduğu gibi kabul eden bir kozmopolitizmi içselleştirmeyi birlikte yaşayabilmenin anahtarı haline getirmek gerekir diye düşünüyorum.

Öte yandan, Şammas Hoca'nın isabetli bir şekilde Türkiye'de demokrasinin açmazları olarak sıraladığı niyet, istisnailik, bürokratik sistem arızalarından şu ya da bu ölçüde Hizmet Hareketi'nin de malul olduğu kanaatindeyim. Konuyu daha iyi anlayabilmek için, hepimizin malumu olan iyi, doğru ve güzel yönlerini saymakla bitiremeyeceğimiz Hizmet Hareketi'nin bahsedilen bu açmazlarının yanı sıra daha pek çok sorunlu alanı da bulunmaktadır. Bu noktada 2019 yılında bu sorunlara dair hazırladığımız kapsamlı bir raporun tespit ve önerilerine şöyle bir bakılmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Daha önce yapılan bazı çalışmalardan faydalanmanın yanı sıra entelektüel birikimlerinden şüphe duyulmayacak, olay ve olgulara eleştirel mesafeden bakabilen 24 Hizmet Hareketi katılımcısının görüş ve tespitlerine yer verilen bu çalışmada yer alan sorun alanlarına göz atmak bile Hizmet Hareketi'nin demokratikleştirici bir aktör olarak özgürlükçü demokrasi yolunda kat etmesi gereken uzun yolu göstermeye yetecektir.

Anti-parantez belirtmek gerekirse, kamilen olması şöyle dursun en temel düzeyde bile demokrat olamayan veya en azından bu yönde ciddi gayret sarf etmeyen herhangi bir yapının ulusal ya da uluslararası düzlemde samimi bir demokratikleştirici etki yaratamayacağını sizler de takdir edersiniz. Kendi içinde demokrat olmayan bir sosyal yapının, şayet varsa, toplumları demokratikleştirici en samimane gayretleri bile geniş kitleler tarafından başka veya gizli amaçların kamuflajı şeklinde algılanacaktır. Tıpkı AKP'nin ilk 8 yılında yaptığı gibi, bu türden muvakkat demokratikleştirici gayretlerin başka veya gizli amaçlara ulaşmak için araçsallaştırıldığı şeklinde görülecektir.

Biraz önce bahsini ettiğimiz rapora dönecek olursak, bu raporda Hizmet Hareketi'nin ilkesel

sorun alanları şu başlıklarla sınıflandırılmıştı: Kimlik ve İlkesellik; Hedeflerdeki Muğlaklık; Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik; Eleştirel Düşünceye (Olumsuz) Yaklaşım; Egosantrizm Görüntüsü; Çoğulculuk Açığı; Sekülerizm Açığı; Devletçilik ve Bürokratik İslamcılık.

Yapısal sorun alanları olarak da şu başlıklara yer verilmişti: Cemaatçılık ve 'İlahiyatçılık'; Deklare Edilmiş Bir Anayasanın Yokluğu; Dual Yapı; Lider Merkezli Hiyerarşi; Yerelleşme ve Glokalizasyon (Küyerelleşme) Açığı; Meritokrasi Açığı; Karar Alma Süreçleri ve Mekanizmalarında İstisnai Mekanizmaların Yetersizliği, İtaat Kültürü ve Eleştirel Düşünceye Yaklaşım, Tek Tipleştirme, Objektivite ve Bilimsellik Sorunu; Denge-Denetim ve Düzeltme Mekanizmalarının Yetersizliği.

Bu raporu yayınladıktan sonra gelen tepkilere/tepkisizliğe binaen Hizmet Hareketi'nin geneline dair artık söz söylememe kararı almıştım. Neticede diyebileceğim her şeyi bir rapor olarak ortaya koymuştum. Hal bu iken, "burada bu raporu neden hatırlatıyorsun" diyebilirsiniz. Tam da o kararımdan dolayı burada da aslında yeni bir şey söylememeye çalışıyorum. Bu yüzden o raporun giriş bölümünden bazı alıntılar yapmakla iktifa etmemi mazur görmenizi rica ediyorum.

"Yaşayan her varlık gibi sosyal oluşumlar/organizmalar da doğar, gelişir ve zamanı gelince ölür. İnsan yapımı hiçbir oluşum ya da olgu bu tabii kaidenin dışında değildir. Ne var ki, biyolojik organizmalar gibi sosyal oluşum ve varlıkların yaşam süresini uzatmak ve ...insanlık üzerindeki pozitif etkilerinin devamlılığını sürdürmenin bazı yolları olabilir. Yeter ki söz konusu sosyal oluşumlar sağlam ilkeler üzerine inşa edilebilsin, çevrelerini kuşatan şartlara ve bizi kendisi bünyesinde cehren eden gelişim ve değişim ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir uyum kapasitesi geliştirebilsin, kendisini yenileyebilsin.

Hizmet Hareketi'nin uzunca bir zamandır içinde bulunduğu bunalım, ... esasında yeni bir sıçrama yapabileceği, hem yatay hem de dikey gelişimini konsolide edebileceği yeni fırsatlar da sunuyor. ... Hizmet Hareketi'nin gerek kendi iç dinamiklerinin aidiyet duygusunda, motivasyonunda ve dünya ile iletişimde ciddi sarsıntılara yol açan kronikleşmiş ilkesel ve

yapısal sorunları, gerekse değişen hem fiziki hem de değerler habitatının gerektirdiği uyum ihtiyacı palyatif adımlarla ... giderilebilecek ölçeğin hayli ötesine geçmiş durumda. ... Hizmet Hareketi'nin kendisini kapsamlı bir şekilde dönüştürmesini zorlayan ve bir tür aciliyet dayatan bu mevsimin şu ya da bu bahaneyle kaçırılması, Hareket'in geleceğinin ve akıbetinin nasıl olacağının da belirleyicisi olacaktır. Hizmet Hareketi aktörleri farkında olsalar da olmasalar da köklü bir tercihin kavşağındadırlar. Ya şartların zorlamasıyla kümelenmek zorunda kalınan demokratik, çoğulcu, şeffaf, medeni dünyanın gelişen ve etkinliğini artıran bir aktörü; ya da içine kapandıkça kapanan, içe kapandıkça daha da tutuculaşarak daralan ve kalınlaşan kabuğunun içine doğru büzüşen bir 'cemaat'e dönüşerek sosyal ömrünü tamamlayacaktır.

Oldukça sofistike bir sosyal organizma olarak Hizmet Hareketi'nin mevcut asli faaliyetlerini zaafa ve sekteye uğratmadan bu dönüşümü gerçekleştirmesi elbette kolay değildir. Ama imkânsız hiç değildir.

Öte yandan, yaşanan bunalımın Hizmet Hareketi'ne has ve biricik bir durum olduğunu savunmak da mümkün gözüküyor. Şu an tecrübe edilmekte olan acılı süreç, belki de zamanı gelmiş bir sosyolojik kaçınılmazlıktır. Önemli olan, bu kaçınılmazlığın kabulüyle gerekli adımların zamanlıca atılmasıdır. Zaten sorun teşkil eden alan da burasıdır. Yıllardır dillendirilen beklentilerin ve bu beklentilerin oyalanması amacıyla araçsallaştırılan bazı pozitif söylemlerin aksine Hizmet Hareketi, işlerin (hala ve çoğunlukla) şeffaflıktan uzak yürütüldüğü 'cemaat' dominasyonundan bir türlü yakasını kurtaramamıştır. Bu yönde ciddiye alınabilecek herhangi bir irade ortaya konulamadığı için baskın şekilde 'cemaat' refleksi vermeyi sürdüren Hizmet Hareketi, ...'cemaatten cemiyete (harekete) geçme' faslını (ki bu demokratik yönetim olmaksızın olamaz) sözde değil özde olacak şekilde acilen hayata geçirme ihtiyacındadır. ...Kendi doğal gelişiminin gerektirdiği, bünyesindeki ve çevresindeki değişen şartların talep ettiği bu yeni aşamaya geçmemekte direnmek, yerçekimi gibi en temel tabiat kanunlarına direnmekten farksız olacaktır. Dolayısıyla yeni fasla geçmek ne bir tercihtir ne

de bir fantezi. Kendisini dayatan ve zamanı geçmekte olan bir mecburiyettir.

Konuyu biraz açmak gerekirse, mensupları birbirine duygusal bağlarla bağlı; ilişkilerin birincil ve yüz yüze olduğu; yüksek ölçüde bütünleşmiş; bireysel otonominin çok az olduğu ya da neredeyse hiç olmadığı; tamamen aynı duygu ve düşünce dünyasının paylaşıldığı, aynı şeylerden zevk alınıp aynı şekilde yaşandığı; bir ailenin fertlerinin aile reisinin (babanın) çevresinde kenetlenmesi gibi güven duyulan bir liderin etrafında kenetlendiği; o liderden ve belirlediği kadrosundan sadece hak ve menfaatleri korumasının değil eğitim, geçim, mükafat ve mücazatın da beklendiği 'cemaat' devri, tarihsel rolünün ve sosyal fonksiyonunun sonuna gelmiştir.

Hizmet Hareketi, meşruiyetini bizatihi liderinin şahsından alan dikey hiyerarşik ilişkilerin yerini, demokratik temsile dayalı mekanizmalar aracılığıyla enine boyuna tartışılarak üzerinde mutabık kalınacak ve kamuoyuna deklare edilecek ilkelerden/değerlerden (sosyal sözleşme) alan, yani meşruiyeti liderin onayına değil, tabanın rızasına/onayına/denetimine dayalı gönüllü yatay ilişkilerin alacağı yeni bir faslın eşliğinde bulunuyor. Varlığını, birliğini ve geleceğini, her insan gibi bir fani olan liderinin karizmasına/otoritesine bağlayan, farklı her görüş veya tasarrufu liderinin otoritesini sarsacak eylem olarak gören tekeli anlayış ömrünü tamamlamıştır. ... (Bu yüzden) Hizmet Hareketi mevcut dar/kapalı 'cemaat' hakimiyetinden kurtarılacak evrensel demokratik değerlerle donatılmalı; oluşturulacak demokratik mekanizmalar aracılığıyla meşruiyeti taban rızası/onayı üzerine bina edilmeli; söylem ve eylemlerinde sadece dinî/uhrevî kaynakları değil insanlığın ortak birikimini de referans almalı; bütün hedefleri, görüşleri, faaliyetleri ve unsurlarıyla şeffaf, deklare edilebilir, hesap verebilir, denetlenebilir gerçek bir küresel sivil toplum hareketine dönüşmelidir.

Tabanın talepleri, değişen coğrafya ve çağın şartları/ihtiyaçları doğrultusunda, bütün paydaşları ve unsurlarıyla yeniden yapılandırılacak Hizmet Hareketi, böylelikle açık, şeffaf, çoğulcu, demokratik, özgürlükçü küresel

bir iyilik hareketi olma iddiasını ...daha da ete kemiğe büründürebilecektir. Bu çerçevede Hizmet Hareketi, küresel düzlemdeki bütün katılımcılarını bağlayacak şekilde tanımlanmış, ilkeleri ve misyonu netleştirilerek ilan edilmiş, bu ilkelerin yerleşmesini ve takibini yönetecek/denetleyecek yerel, ulusal, uluslararası ve küresel tüm idari ve denetim mekanizmalarını demokratik yöntemlerle oluşturmuş bir oluşuma dönüşebilecektir. Bu sayede, sadece ulaşmak ya da iletişim kurmak istediği muhatapları nezdinde değil, son dönemde bizatihi katılımcıları arasında bile yoğun şekilde gözlemlenen güvensizlik, inandırıcılık, itibar ve prestij kaybı giderilebilecek ve toplumsal güvenin yeniden inşası yönünde çok ciddi bir adım atılmış olacaktır.

Söz konusu amaca ulaşmanın koşulu ve yolu ise, hiç şüphesiz ki, Hizmet Hareketi'ni (her düzlem ve düzeyde) sorumluluk taşıyan, yetki kullanan, karar alma ve denetim süreçlerinde yer alan aktörlerinin şeffaflık içerisinde hareket ettiği; hem katılımcılarına hem de tabiatı gereği etkileşim içerisinde bulunduğu küresel kamuoyuna karşı sorumlu olduğu, hesap verdiği; bütün yapısal unsurlarını, finansal kaynaklarını ve bu kaynaklara dair tasarruflarını, her türlü eylemlerini ve faaliyetlerini, ulusal ve uluslararası alandaki Hizmet Hareketi bileşenleri arasındaki ilişki sistematiğini sansürsüz şekilde kamuoyuyla paylaşabileceği bir hale getirmektir.

Bu noktada altını çizmemiz gereken en önemli noktayı, *"Kamusal/küresel alanda faaliyet gösteren bir sivil toplum hareketi olarak Hizmet Hareketi'nin katılımcıları ve kamuoyuyla paylaşamayacağı, kamuoyuna deklare edemeyeceği hiçbir düşüncesi, hiçbir niyeti, hiçbir amacı/gündem/misyonu, hiçbir unsuru ve hiçbir faaliyeti olmamalıdır,"* ilkesi oluşturacaktır. Gizliliklerin, gizemliliklerin, belirsizliklerin, tanımsızlıkların, muğlaklıkların oluşturduğu alacakaranlığa esoterik ve manevî/uhrevî gerekçeler/açıklamalar üretmenin devri geride bırakılmalıdır. Hareket'in başat karakteri *netlik, nesnellik, açıklık, tanınlanabilirlik ve öngörülebilirlik* olmalıdır.

Hizmet Hareketi, bugün şartların zorlamasıyla sığınmak zorunda kaldığı *'küresel şehir'*de, bir nevi, 11. yüzyıl sonrasında Batı'da şehirleşmenin başlamasıyla birlikte kullanılır hale gelen *"şehir havası özgürleştirir"* sözünün tüm çağrıştırdıklarını

tecrübe etmektedir. Nasıl ki, o zamanlar modern şehir herkesin aslında olmak istedikleri kişiler olmalarının imkânını sunan bir fırsatlar diyarıydıysa, bugün de *'küresel şehir'* Hizmet Hareketi katılımcıları için aynı fırsatları sunuyor. Ancak, bu *'özgürleştirme'* hali bünyesinde *sosyal çözülme, yalnızlaşma ve yabancılaşma* gibi bazı riskleri de barındırıyor. Buna rağmen söz konusu risklere verilecek tepki asla dar *'cemaat'* köklerine sıkı sıkıya yapışmak olmamalıdır. Çünkü, yayıldığı alan, kapsadığı çeşitlilik ve insan profiliyle Hizmet Hareketi, artık, katılımcıları veya gönüllüleri birbirine duygusal bağlarla sıkı sıkıya bağlı, ilişkilerin birincil elden ve yüz yüze olduğu küçük bir insan grubu özelliğinde değildir.

Öte yandan, engellenmeye çalışılması gerekirken tam tersine teşvik edilen bir diğer sorun ise, güçlü grup kimliği içinde bireylerin ayırt edici özelliklerinin hızla eriyip asimile olması, aynılaşması ve tek tipleşmesidir. Bu durum, Hareket'in çoğulculuk özelliği kazanmasını neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Toplumsal güven kredisinin daha iyi seviyelerde olduğu geçmişte bile Batılı gözlemciler ve aydınlar tarafından eleştirilen bu durum, (yaşanan bunalım sürecinden sonra) içtimai hayata daha aktif bir şekilde katılabilmesi için, Hizmet Hareketi'nin beklentilerin bile ötesinde çoğulcu ve şeffaf bir demokratik yapıya dönüşmeyi başarması gerektiği anlamına gelmektedir. Mesela Avrupa özelinde, bırakın mevcut yapının devam etmesini, Avrupa Birliği ortalamasının bile üstünde güven verici hamleler yapmadan resmi, yarı resmi muhatapların ya da sivil toplum örgütlerinin gönül rahatlığıyla Hizmet Hareketi aktörleriyle ortak projelere imza atması zorlaşacaktır. Türkiye'de cari despotik rejimin birincil hedeflerinden olmasından dolayı insani saiklerle mağdurlara yaşamsal düzeyde destek olmaya çalışan kurum, kuruluş ve örgütlerin çabalarının *"Batı'da Hizmet Hareketi'nin güvenilirliğini ve prestijini artırarak sürdürdüğü"* şeklinde yorumlanması bir çeşit kendi kendini aldatma çabasından ibarettir.

Kamusal alanda var olma iddiasında olanların kamusal alanda var olmanın kendilerine yüklediği sorumlulukları ve yükümlülükleri görmezden gelme lüksü yoktur. Habermas'a göre

kamusal alan özel yaşamın noktalandığı, bireylerin sosyal hayata ve tartışmalara katıldığı, yani görülebilir olduğu alanda başlar. Sivil toplum yapıları da özerk, demokratik, özgür, bağımsız, katılımcı ve şeffaf olabildikleri ölçüde kamusal alan içinde alternatif fikirler üretip bütün boyutlarıyla kamu hayatına ve toplumsal gelişime katkı sağlarlar. ... Daha önce de değindiğimiz gibi bu oluşumların mutlaka kamuoyuna deklare ettikleri ana ilkelerini içeren bir tüzükleri/anayasaları olur. Bu tüzük, kendi katılımcıları, hitap ettiği kitleler ve genel kamuoyu ile sivil toplum oluşumu arasındaki bir çeşit toplumsal sözleşme olarak kabul edilir. Üzerinde mutabık kalınarak kamuoyuna deklare edilen tüzüğün kapsamı dışında veya hilafına her amaç, her unsur, her eylem ve tasarruf bu toplumsal sözleşmenin ihlali anlamına gelir.

Şunu da net bir şekilde ifade etmeliyiz ki, radikal İslamcı gruplardan daha ılımlı bir söylem benimseyerek, kısmen seküler yapı görüntüleri vererek yürütülecek diyalog çalışmalarının ya da dinsel amaçlı faaliyetlerin sınırları bellidir. Cemaat odaklı Hizmet Hareketi, bunun sınırlarına zaten çoktan ulaşmıştır. Bu sebeple burada çevresinde tartışmamız gereken ana sorunsalı, Hizmet Hareketi'nin kendisini domine eden dar cemaat kalıplarını tamamen üzerinden atarak küresel düzeyde faaliyet gösteren gerçek bir uluslararası sivil toplum hareketine mi dönüşeceği, yoksa radikal İslamcı akımlarla karşılaştırıldığında daha tercihe şayan görülebilecek kapalı bir cemaat yapısıyla mı devam edeceği olacaktır. Şayet, 'bu bir dini yapıdır. Böyle kurulmuştur ve böyle devam edecektir' deniliyorsa, açıktan deklare edilmelidir ki, Hareket gönüllüleri veya sempatanları kendi durumlarını bu doğrultuda tekrar değerlendirebilsin.

Biyografi

Dr. Bülent Kenes, 30 yılı yakın mesleki deneyime sahip bir gazetecidir. Hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde günlük gazeteler yönetmiş olan Kenes, Zaman gazetesinde (editör, dış haberler müdürü, haber müdürü), Turkish Daily News'te (yayın

koordinatörü ve köşe yazarı) ve Anadolu Ajansı'nda (New York büro şefi) gibi çeşitli medya kuruluşlarında üst düzey editörlük görevlerinde bulunmuştur. Kenes, ayrıca Bugün gazetesinde (2006) genel yayın yönetmenliği ve Today's Zaman (2007-2016) gazetesinde ise kurucu genel yayın yönetmenliği ve sırasıyla köşe yazarlığı yapmıştır. Stockholm Center for Freedom (SCF) kurucuları arasında yer alan Kenes, 2017-2019 yıllarında SCF'de gönüllü yayın yönetmeni olarak hizmet vermiştir. Stockholm'de yaşayan Kenes, fikir babası olduğu Avrupa Popülizm Çalışmaları Merkezi'nin kurucuları arasında yer almakta ve executive direktörlüğü görevini sürdürmektedir.

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi bölümünde tamamlayan Kenes, Marmara Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Enstitüsü'nde master, Fatih Üniversitesi'nden MBA derecesi almıştır. Doktorasını da Marmara Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Enstitüsü'nde tamamlayan Kenes, uluslararası ilişkiler, Orta Doğu, siyaset bilimi, medya ve iletişim konularında Fatih Üniversitesi'nde dersler vermiştir. Turkish Daily News, Turkish Probe, Bugün, Zaman, Today's Zaman, The Guardian ve TR724 gibi birçok yayın için düzenli köşe yazarları kaleme alan, televizyon programı yapan Kenes, İran, Türk siyaseti, insan hakları ve İslam'ın imajı konularında Türkçe altı, İngilizce bir kitap yayınlamıştır. 2020'den beri dünya genelinde yükselen popülizmin ve otoriterliğin evrensel etkilerini araştırmakta olan Kenes'in, değişik popülist radikal sağcı hareketlere ve aktörlere dair kapsamlı bir kitabı ve yine önemli bir bölümü yazdığı bir kitap bu yıl içerisinde Palgrave tarafından yayınlanacaktır.

İsveç Gazeteciler Sendikası (Journalistförbundet) ve Yayıncılar Kulübü (Publicistklubben) üyesi olan Kenes, Türkçe (ana dil), İngilizce ve İsveççe dillerinde iletişim kurabilmektedir.

Değerlendirme Makalesi 3:

Hizmet'in Demokratik Potansiyeli Aktive Edilmeyi Bekliyor

Doç. Dr. Mahmut Akpınar

Demokrasi insanoğlunun halen süren bir yolculuğu. Eski Yunan site devletlerinde soylu ve vergi veren erkeklerin oy kullanabildiği demokrasi serüveni farklı kültürlerin, medeniyetlerin katkılarıyla bugünkü şekline kavuştu. Demokrasi Magna Charta (1215) mutlakiyet yönetimlerinin sınırlandırılması, İnsan Hakları Beyannamesi, anayasacılık, cumhuriyet, çoğulcu demokrasi, sosyal refah devleti uygulamaları gibi adımlarla bugünlere geldi. Bugünkü demokrasi II. Dünya Savaşı'ndan önceki noktadan çok farklı yerde. Kimse demokrasinin mükemmele eriştiğini ve tekamülünü tamamladığını ileriye sürmüyor. Hocaefendi'nin ifadesiyle 'demokrasi yokuşu' tırmanılmaya devam ediliyor.

Bu tekamül serüvenine genelde Müslümanların, özelde Hizmet Hareketi'nin ne tür katkılar sunacağı, sürece nasıl dahil olacağı ve nasıl etkileyip, nasıl etkileneceği önemli ve çalışmaya değer bir konu. Şammas hocamızın bu konuyu ele alması literatürde ciddi bir boşluk dolduracaktır. Düşüncelerimi paylaşarak çalışmaya küçük de olsa katkı vermek, şerhler düşmek benim için onur vesilesidir. Umarım çalışma, sonraki çalışmalara giriş kapısı olur.

Görebildiğim kadarıyla çalışmanın ana argümanı kilisenin skolastik baskısından ve yönetimlerin zulmünden ABD'ye, yeni dünyaya göçmek zorunda kalan protestanların, Hristiyanların ABD'de gelişen demokrasi süreçlerine katkısına benzer bir etkiyi, ülkesinden kaçmak zorunda kalan, zulme ve yolsuzluğa itiraz ettiği için dini ve siyasi baskıya maruz kalan Hizmet Hareketi mensuplarının gösterip gösteremeyeceği konusudur.

Ele alınan konunun gayet isabetli, iki toplumsal kesim arasındaki kıyasın da tutarlı olduğunu düşünüyorum. Kendi ülkesinde eğitim alanında

büyük işlere imza atmış, alt ve orta sınıf gençlerin (kadın-erkek) eğitimine büyük sıçrama yaptırmış, onlara dünya çapında başarılar kazandırmış, ülkenin her köşesini örnek eğitim kurumlarıyla donatmış Hizmet Hareketi göçmek zorunda kaldığı batı dünyasına da önemli katkılarda bulunacaktır. Hizmet Türkiye'de gösterdiği başarının daha ötesini çok dilli, çok kültürlü, çatışma içinde ve kırılgan (Bosna, Afganistan, Balkanlar, Kafkaslar, Afrika vb.) coğrafyalarda göstermiş, birlikte ve barış içinde yaşama dair somut örnekler ortaya koymuştur. Son yıllarda yaşadığı ağır zulüm, dışlama, baskı, sürgünler, gasplar, hapisler Hizmet insanlarını ötekini anlama, empati yapma, birlikte ve huzur içinde yaşama gibi konularda daha da pişirip olgunlaştırmıştır. Hizmet insanlarının artık insanlığa, dünya huzuruna, çoğulculuğa, temel insani haklara, demokratik değerlere katkı verme noktasında daha büyük bir tecrübeye ve potansiyele sahip olduğunu söylebiliriz. Ancak bu konularla ilgilenebilmesi ve insanlığa global katkılarda bulunabilmesi için Hizmet Hareketi'nin ivedi çözmek zorunda olduğu bazı problemleri var.

1. Şu anda Hizmet insanları ciddi bir travma yaşıyor. Hala zulüm bitmiş, hayatlar stabil hale gelmiş değil. Öncelikle bu zulüm sürecinin bir şekilde bitmesinin temin edilmesi, demokratik dünyaya göçen insanların terapi ve tedavi edilmesi lazım.
2. Demokratik dünyaya göçen insanlar (akademisyenler dahil) halen ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik temel ihtiyaçları karşılama mücadelesi veriyor. Felsefe yapabilmesi, akademik ürünler verebilmesi için zihni dinginliğe, üretim ortamına ihtiyacı var; bu zaman alacaktır. Belki de bu verimlilik buralarda yetişen yeni nesillerden alınacaktır. En azından demokratik dünyaya göçen

düşünce insanların hayatını stabil hale getirecek projeler öne çıkarılabilir.

3. Hizmet insanlarının pek çoğu yaşadığı ağır süreç nedeniyle bazı kırgınlıklar yaşıyor. Kenarda duran, Hizmete dair faaliyetlere katılmayan ve dolayısıyla atıl duran çok Hizmet insanı var. Bunların önemli bir kısmı, fikir işçileri olması, yeni şeyler üretmesi beklenen akademisyenler, öğretmenler, hekimler, yargıçlar, bürokratlardan oluşuyor. Hizmet geleceğin demokratik süreçlerine, Müslümanların ve Hizmet Hareketi'nin demokratikleşmesine katkı verebilecek insan kaynaklarını korumak ve tekrar aktive etmek durumunda.
4. Eskiden Hizmet'in üniversiteleri, düşünce kuruluşları, STK'ları vardı ve buralarda pek çok uzman farklı alanlarda üretimler yapıyordu. Çok sayıda araştırmacı, akademisyen düşünce dünyasına katkı veriyor, mevcut veya muhtemel problemlere kafa yoruyor, çözümler geliştiriyordu. Hizmet'in yeniden bu tür kurumlar, zeminler, platformlar oluşturması ve yetişmiş insan potansiyelini harekete geçirmesi gerekmektedir. Bunu ne kadar hızlı yapabilirse sorunlara çözüm önerileri getirebilecek, demokratikleşme konusu dahil yerel ve global konulara katkı verebilecektir.

Hizmet'in demokratik alana katkı verebilmesi için kendi bünyesinin, işleyişinin asgari bir demokratik yapıya, işleyişe kavuşması zarurettir. Eğer Hizmet demokratik dünyayla etkileşime geçecekse, buralarda var olan demokratik kültürü, çoğulcu, katılımcı yaklaşımı bünyesine adapte etmeli, uyarlamalıdır. Çalışmada demokrasinin olmazsa olmazlarından birisi olarak: "sadece siyasal iktidarı değil, toplumsal, bürokratik, sivil her türlü iktidarın sınırlandırılması" ifade edilmektedir. Ülkesinde büyük baskıya ve zulme maruz kalan, **demokratik dünyaya hicret etmek zorunda kalan Hizmet insanları her şeyden önce demokratik dünyada demokratik, şeffaf, hesapverebilir, meşvereti gerçek anlamda uygulayan yapılar kurabilmelidir.** Müslümanların Hizmet eliyle demokratikleştirilmesi, batı demokrasilerine katkı vermek gibi iddialı yaklaşımlardan önce Hizmet'in, kendi insanına demokratik kültürü nasıl benimseteceği, demokratik bilinci nasıl

artıracağı ve mevcut yapıları nasıl daha demokratik hale getireceği konularına kafa yorması ivedi ve önemli görünmektedir. Hizmet ancak bunları yapabilirse diğer demokratik yapılarla sağlıklı ilişki geliştirebilir, onlarla etkileşime girebilir.

Son yıllarda Hizmet tabanında demokratik kültürü benimseme ve demokratik bilincin güçlenmesi noktasında dikkate değer gelişmeler var. Hizmet insanlarında -sağlıklı bir şekilde- tabandan yukarıya doğru demokrasi, şeffaflık, hesapverebilirlik talebinin olduğunu, Hizmet yapılarını daha demokratik, açık, hesap verabilir bünyelere dönüştürme iradesini görebiliyoruz. Ancak demokratikleşme taleplerine bir direncin olduğu da gözlemlenmektedir. Hizmet Hareketi'nin diğer toplum kesimlerine demokratikleşme yönünde hangi katkıları verebileceği elbette önemlidir. Lakin öncelikle kendi içinde sağlıklı bir demokratikleşme mücadelesi verip, kendisini dönüştürmesi daha çok önem arz etmektedir.

Mesela şu sorulara cevap arayabiliriz: **Hizmet kendi içindeki iktidar alanlarını, ne kadar sınırlandırmış ve denetlenebilir hale getirmiştir?**

Güç ve yetki kullanan konumları hesap verebilir, yetki ve sorumluluk sınırları çizilmiş, görev süreleri belirlenmiş, denetime açık, şeffaf hale getirebilmiş midir?

Karar organları katılımcılık, çoğulculuk, temsilde adalet, meşveret esaslarına ne kadar riayet etmektedir? Bu konuda yapılacak neler vardır?

Hizmet Hareketi otoriterliğin baskın olduğu, ataerkil kültür ortamında, Ortadoğu'da doğdu. Demokratik olma gibi bir iddiası yoktu veya ön planda değildi. Adanmışlıkla, fedakarlıkla, güvenle bugünlere geldi. Ancak demokratik dünyada hayata ciddi katkıda bulunmak için, Hizmet kendisini demokratik ilkelere göre yeniden yapılandırmak zorundadır. Eskiden demokratik yapılara kavuşma gibi bir ideal hedef yoktu. Ama demokrasi yolculuğuna olumlu katkıda bulunmaktan bahsediliyorsa, Hocaefendinin dediği gibi demokrasiyi uhrevi kaygılarımızı da dikkate alan bir genişliğe ulaştırma çabası olacaksa ve "demokrasiden

dönüş yok” sözünün arkasında durulucaksa Hizmet öncelikle kendi alanını kabul edilebilir düzeyde demokratikleştirmek, Hizmetin işleyişini keyfilikten, zuhurata tabi olmaktan çıkarmak mecburiyetinde.

Hizmet’in global anlamda demokratikleşme süreçlerine olumlu katkıda bulunabileceği önemli bir boşluk var. Kolonyal geçmişi, işgaller nedeniyle batı demokrasilerinin dünyanın geri kalanında olumlu bir intibai yok. Öte yandan kendi sınırları içinde “insan hakları”, “demokrasi”, “hukukun üstünlüğü”... diyen Batı kendi sınırları dışında bu değerleri yok saydı, aksine pek çok darbenin, savaşın arkasında oldu. Kolonyal dönem bitti, ancak pek çok demokratik ülke başka halkları zarar uğratmaktan, ülkeler işgal etmekten çekinmiyor. Dolayısıyla kirli ve kolonyal geçmişi olan batının “demokrasi”, “insan hakları” söylemleri inandırıcı bulunmuyor. Oysa **Hizmet Hareketi sosyal bir grup olarak gittiği her halka fedakarlığını, hasbiliğini götürdü. En zor şartlarda halklarla dayanışma ve birlikte yaşama örnekleri sergiledi. Halklardan, coğrafyalardan bir şeyler almayı değil, vermeyi, paylaşmayı önceledi.** Bunları bir STK, sosyal grup olarak yapmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Hizmet Hareketi temiz ve etkileyici bir geçmişe sahip. Kendi değerleri yanında demokratik değerleri de coğrafyalara, halklara götürdüğünde olumlu karşılanacaktır. **Bir bagajı, çıkar beklentisi, hatta insanları değiştirme ajandası olmadığı için batı dünyasının demokratikleştirme çabalarından daha inandırıcı ve etkili olacaktır.** Çünkü Batının eski kolonilerde, münhasıran Müslüman ülkelerde kredisi oldukça düşük.

Hizmet “batının ajanı, uzantısı” gibi anlaşılmalara meydan vermeksizin demokratik değerlerin üçüncü dünyada yerleşmesine büyük katkı verebilir. Ayrıca İslam’ın özünde olan insani değerleri batıllara aktarabilir, demokratik yaklaşımların zenginleşmesine yardımcı olabilir. Veda Hutbesinde geçen insan hakları esaslarını, Medine site devletindeki demokratik uygulamaları paylaşarak demokrasi-İslam uyumsuzluğuna dair önkabulleri yıkabilir.

Hizmet’in önceliği ve temel hedefi demokrasiyi yaymak değilse de, mevcudiyeti önemli oranda sulh ortamına, huzurun, demokrasinin varlığına bağlıdır. **Hizmetin makulu araması, akla yatkın**

olması, rasyonel ve çağa uygun çözümler üretmesi, aşırılıklardan ve şiddetten uzak durması, her gittiği coğrafyada barış ve uzlaşmanın başarılı örneklerini vermesi, herkesi kendi konumunda kabul etmesi, renk körü olması, insanlara faydalı olmayı gaye edinmesi onu doğal olarak demokratik değerlerle barışık ve iç içe yapıyor. Öte yandan Hizmet insanlarının eğitilmiş, donanımlı, uyumlu, birlikte yaşama tecrübesine sahip kimselerden oluşması **Hizmet’e müthiş bir demokratik inisiyatif alanı sunuyor.** Hizmet demokratik, insani değerlerle birlikte kendisini insanlığa daha etkili şekilde anlatabilir. Demokratik değerlerin dünyada kabulü ve yayılması da pekala Hizmet’in amaçlarından birisi olabilir. “Hizmet ve demokratikleşme” konusu çalışmaya değecek bol miktarda malzemeye, dataya, örneğe sahiptir.

Zulme, adaletsizliğe, eşitsizliğe maruz kalmış, özgürlükleri ve hakları engellenmiş insanlar demokrasinin, hak ve özgürlüklerin kıymetini çok daha iyi bilir. Başkaları için bu konuları daha samimi ve etkili savunabilir. Hizmet mensupları son 10 yılda ağır hak ihlallerine maruz kaldılar, hukuki bir delil, mahkeme kararı olmaksızın uzun süreler hapislerde tutuldu, hürriyetlerinden mahrum edildiler. Onlara Habeas Corpus ilkesi, beraati zimmet asıldır kaidesi uygulanmadı, uydurma suçlamalarla keyfi olarak yıllarca hapislerde tutuldular. Özellikle son yaşadıkları Hizmet mensuplarına demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konularda söz söyleme hakkı vermiş ve mücadele yeteneğini, inandırıcılığını artırmıştır. Hizmet ve hizmet insanları daha önce de demokrasi, hukuk konularında hasasiyet sahibiydi, lakin son tecrübeler hakların önemi ve kullanımı üzerine bireysel ve kolektif bilinçlenmeye vesile olmuştur. Bu tecrübe demokrasinin korunması ve tekamülüne katkı için pekala kullanılabilir.

Hizmet Hareketi yaşadığı süreçlerden gereken dersleri çıkarıp kendisini güncelleyebilirse, yenileyebilirse Türkiye’de ve dünyada demokratikleşme süreçlerine ciddi katkıda bulunabilir. Göçülen ülkelere entegre olma, o ülkelerin problemleriyle ilgilenip çözümler arama, toplumun parçası olma bu süreci hızlandıracaktır. Şu sıralar şeytanlaştırılmış, etiketlenmiş olduğu için Türkiye’deki demokratik süreçlere katılımı zor görünse de, şartlar değiştiğinde yaşadığı tecrübelerle, acılarla

ülkenin demokratik gelişimine en büyük katkıda bulunacak kesimlerden birisi olacaktır.

Yazarın da belirttiği üzere Hizmet temelde bir eğitim hareketidir. Eğitim faaliyetleri üzerinden demokratik kültürün yayılması, demokratik bilincin yükselmesi için projeler yapabilir, müfredatları uyarlayabilir. Farklı ülkelerde yaşadığı olumlu tecrübeleri kullanarak birlikte yaşama, demokratik değerleri yayma, paylaşım, çok kültürlülük gibi konularda teorik açıklamalar da yapabilir. Bunun için akademisyenlerin alandaki başarı ve tecrübelerden hareketle teoriler, yayınlar üretmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca uzmanların bir araya getirilip Abant tarzı toplantılar yapılması fikir alışverişini ve üretkenliği artıracak, demokratik standartların yükseltilmesi, iletilemesi adına zemin oluşturacaktır.

Biyografi

Siyaset Bilimi'nde **Doçent Mahmut Akpınar** 1967 Uşak doğumludur. Uşak İmam Hatip Lisesi ve 9 Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümü mezunudur. Doktorasını Sakarya Üniversitesi'nde yapmıştır.

Dr. Akpınar, Erdoğan rejimi tarafından kapatılan Turgut Özal Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyordu. Aynı zamanda kapatılan İpek Medya Grup'ta ve Zaman Gazetesi'nde yazarlık yapıyordu. Ülkedeki siyasi atmosferin gazeteciler ve akademisyenler için ağırlaşması üzerine 2015 yılı sonunda İngiltere'ye gitti ve Keele Üniversitesi'nde iki yıl misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. O tarihten itibaren İngiltere'de yaşamakta ve sürgündeki gazetecilerin kurduğu www.tr724.com sitesinde köşe yazmaktadır. Ayrıca kendi YouTube kanalında ve patreon hesabında yazılı ve görsel yayınlar paylaşmaktadır. Ayrıca gönüllü Müslüman chaplain olarak çalışmaktadır.

Lisans ve lisansüstü düzeyde Ortadoğu Siyaseti, Türk Siyasi Tarihi, Kamu Yönetimi, bürokrasi ve siyaset, kamu politikası analizi konularında dersler verdi. Çeşitli dergilerde ve platformlarda yayınlanan akademik ve yarı akademik makaleleri yanında yayımlanmış 10 kitabı vardır.

Mahmut Akpınar; Türk siyaseti, Ortadoğu siyaseti, liderlik, İslamcılık, kentleşme, Kürt Sorunu, açıklık ve şeffaflık, İslam ve demokrasi, otoriterlik, Gülen Hareketi, dini ve manevi topluluklar üzerine çalışmakta, bu konularda seminerler ve konferanslar vermektedir.